

२०५५ साल आषाढ २६ गते शुक्रवार संसदको
चौधौ. अधिवेशनमा
अर्थ मन्त्री डा.रामशरण महतले
दिनु भएको बजेट वक्तव्य

आर्थिक वर्ष २०५५।५६

श्री ५ को सरकार
अर्थ मन्त्रालय
काठमाडौं ।

सम्माननीय सभामुख महोदय,

- १ अर्थ मन्त्रीको हैसियतले यस सम्मानित सदनमा आगामी आर्थिक वर्ष २०५५/५६ को श्री ५ को सरकारको आय व्ययको अनुमान प्रस्तुत गर्ने क्रममा सर्वप्रथम म सम्पूर्ण नेपाली दाजुभाइ दिदीबहिनीहरूलाई हार्दिक अभिवादन गर्न चाहन्छु।
- २ वर्तमान सरकारले कार्यभार सम्हाल्ने वित्तिकै अर्थतन्त्रको स्थिति र त्यसमा पनि खासगरी सरकारी वित्तको विग्रंदो स्थितिका सम्बन्धमा यस सम्मानित सदन समक्ष मैले जानकारी उपलब्ध गराएको कुरा यहाँ स्मरण गराउन चाहन्छु। यस्तो स्थितिमा अर्थतन्त्रलाई तत्कालै सही दिशामा डोचाउनु पर्ने खाँचो महशुस गरी तात्कालिक कार्य योजना लागू गरे पछिको अवधिमा सार्वजनिक वित्त क्षेत्रमा सुधारका संकेतहरू देखा परेका छन्। यस अवधिमा कर छुल्ने प्रवृत्तिको अन्त्य गर्न तथा कर चुहावटमा नियन्त्रण गर्न राजस्व प्रशासनलाई सक्रिय गराइएको छ जसको फस्वरूप कर चुहावट, तस्करी जस्ता कुराहरू धेरै हदसम्म नियन्त्रण भएका छन्। आफ्नो आयको स्वेच्छिक घोषणा गरी करदातालाई करको दायराभित्र आउन उत्साहित गरिएको छ। मूल्य अभिवृद्धि करको कार्यान्वयनको लागि अनुकूल वातावरणको श्रृजना गरिएको छ। चालू आर्थिक वर्षको आषाढ १२ गतेसम्म गत वर्षको सोही अवधिको राजस्व संकलन रु.२७ अर्ब ४२ करोडको तुलनामा ६.६ प्रतिशतले वृद्धि भई कूल राजस्व रु.२९ अर्ब २४ करोड पुगेको छ भने २०५५ आषाढ मसान्तमा यो वृद्धि दर ८ प्रतिशत भई जम्मा रु.३२ अर्ब ८० करोड राजस्व परिचालन हुने संशोधित अनुमान छ। गत आर्थिक वर्षको अन्तिम तीन महिनाको तुलनामा चालू आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा राजस्व संकलन १६.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.११ अर्ब ६६ करोड हुने देखिएको छ। विकास खर्चको वृद्धि दर न्यून भए पनि साधारण खर्च तीव्र गतिमा बढ्न गएको वित्त स्थितिमा सुधार भई यस अवधिमा साधारण खर्चको तुलनामा विकास खर्चको वृद्धि अनुपात उल्लेखनीय रूपमा बढ्ने अनुमान छ। अत्यधिक वृद्धि भएको अधिविकर्ष हाल धेरै हदसम्म नियन्त्रणमा ल्याउन सकिएको छ। वर्तमान सरकारले व्याज दर कम गर्न अग्रसरता लिएको फलस्वरूप उत्पादनशील र निर्यात क्षेत्रमा जाने कर्जाको व्याज दरमा बैंकहरूले १.५ प्रतिशतसम्म कम गरेका छन् जसको परिणामस्वरूप चालू आर्थिक वर्षको अन्तिम ३ महिनामा निजीक्षेत्र तर्फ प्रवाहित हुने कर्जामा वृद्धि हुने संकेत पाइएको छ। करदाताहरूलाई आयको स्वेच्छिक घोषणा गर्ने अवसर दिइएकोमा २ हजार २ सयभन्दा बढी करदाताहरूबाट करीब रु.११ करोड ५० लाख कर संकलन भइसकेको छ र कर तिर्ने प्रवृत्तिको विकास हुँदै गएको छ। सुधारका यी उपायहरूबाट अर्थतन्त्रमा विश्वसनियताको वातावरण श्रृजना गर्न ठूलो सहयोग पुगेको विश्वास मैले लिएको छु।
- ३ अब म चालू आर्थिक वर्षको आर्थिक स्थितिका बारे संक्षेपमा समीक्षा गर्नेछु। आर्थिक क्षेत्रका वर्तमान गतिविधि र उपलब्धिहरूको यथार्थ जानकारी गराउने उद्देश्यले चालू आर्थिक वर्षको आर्थिक सर्भेक्षण सम्मानित सदन समक्ष प्रस्तुत गरिसकेको छु। उपलब्ध तथ्यांकहरूको विश्लेषण गर्दा चालू आर्थिक वर्षमा अर्थतन्त्रका धेरै परिसूचकहरू सन्तोषजनक देखिदैनन्। चालू आर्थिक वर्षमा उत्पादकको मूल्यमा कूल गार्हस्थ्य उत्पादनको वृद्धि दर १.९ प्रतिशत मात्र पुग्ने अनुमान छ। यो वृद्धि दर आर्थिक वर्ष २०४३/४४ पछिको सबभन्दा न्यून वृद्धि दर हो। कूल गार्हस्थ्य उत्पादनका प्रमुख क्षेत्रहरू मध्ये सामुदायिक तथा सामाजिक सेवा र वित्तीय तथा घर जग्गातर्फ मात्र गत वर्षको भन्दा बढी वृद्धि हासिल हुने अनुमान रहेको छ। इन्धन तथा पानी र निर्माण तर्फको वृद्धि दर ऋणात्मक नै हुने तथा उद्योग र खानी क्षेत्रको वृद्धि दर निकै घट्ने अनुमान छ। खासगरी बहुसंख्यक जनताको जीवन प्रणालीको रूपमा रहेको कृषि क्षेत्रको उत्पादन गत वर्ष ४.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको तुलनामा यस वर्ष १.१ प्रतिशतले मात्र बढ्न सक्ने देखिएवाट अर्थतन्त्रको ठूलो हिस्सामा आय, रोजगारी र मांगको वृद्धिमा चालू वर्ष शिथिलता आयो। स्वदेशी तथा विदेशी निजी लगानी आशा गरिए अनुरूप बढ्न सकेन। समद्वार निर्यातमा प्रमुख अंश ओगट्ने ऊनी गलैँचाको निर्यात गत वर्षको प्रथम ११ महिनाको ९.७ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा चालू वर्षको सोही अवधिमा २.६ प्रतिशतले घट्न गएको छ। दोश्रो प्रमुख वस्तु तयारी पोशाकको निर्यात तर्फ भने गत समीक्षा अवधिको ८.४ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा यस समीक्षा अवधिको वृद्धि दर १६.७ प्रतिशत पुगेको छ।
- ४ चालू आर्थिक वर्षको राजस्वको संशोधित अनुमान मध्ये पनि कर राजस्व ५.५ प्रतिशतले र गैरकर राजस्व भने १८.२ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ। गत वर्ष कूल राजस्व ८.९ प्रतिशतले बढेको मध्ये कर राजस्व १२.७ प्रतिशतले बढेको थियो भने गैर-कर राजस्व भने ४.४ प्रतिशतले घट्न गएको थियो। चालू वर्षको बजेटमा रु.३७ अर्ब ५ करोड राजस्व संकलन गर्ने लक्ष्य राखिएकोमा लक्ष्यको ८८.५ प्रतिशत मात्र राजस्व उठ्ने संशोधित अनुमान छ।
- ५ चालू आर्थिक वर्षमा कूल खर्च १३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.५७ अर्ब ७१ करोड पुग्ने संशोधित अनुमान छ। यस मध्ये साधारण खर्च १४.५ प्रतिशतले बढेर रु.२७ अर्ब ६९ करोड तथा विकास खर्च १३.१ प्रतिशतले बढेर रु. ३० अर्ब १ करोड पुग्ने अनुमान छ। कूल खर्चमा साधारण खर्चको अंश गत वर्ष ४७.७ प्रतिशत रहेकोमा चालू वर्ष ४८.० प्रतिशत हुने देखिन्छ। बजेट घाटा गत वर्षको रु.५ अर्ब ३१ करोडमा १७.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.६ अर्ब २३ करोड पुग्ने अनुमान छ। लामो समयदेखि प्रयास र वार्ताका फलस्वरूप चालू आर्थिक वर्षमा एशियाली विकास बैंकबाट कृषि कार्यक्रम ऋण स्वीकृत भई २०५४ चैत्रमा रु.१ अर्ब ५५ करोडको पहिलो किस्ता रु. ६६ करोडको औद्योगिक कार्यक्रम ऋणको अन्तिम किस्ता गरी कूल रु.२ अर्ब २१ करोडको कार्यक्रम ऋण प्राप्त भएको छ। गत वर्षको तुलनामा यस वर्ष कूल वैदेशिक सहायता २४.२ प्रतिशतले वृद्धि हुने संशोधित अनुमान छ। जस मध्ये कूल वैदेशिक ऋण ४०.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १२ अर्ब ६८ करोड पुग्ने छ। २०५५ आषाढ १२ गते रु. २१ करोडको अधिविकर्ष रहेको छ।

६ वित्तीय क्षेत्रका उपलब्ध परिसूचकहरूको समीक्षा गर्दा मौद्रिक क्षेत्र तर्फ गत आर्थिक वर्षको प्रथम दश महीनाको अवधिमा संकुचित र विस्तृत मुद्रा प्रदाय क्रमशः ९.४ र १०.६ प्रतिशतले बढेकोमा चालू आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा मौद्रिक विस्तारको वृद्धि दर क्रमशः १२ र ११.५ प्रतिशत रहन गएको छ । गत वर्षको यस अवधिमा १२.२ प्रतिशतले बढेको निजी क्षेत्र तर्फ प्रवाहित कर्जा चालू वर्षको सोही अवधिमा ११.४ प्रतिशतले बढ्न सकेको छ । चालू वर्ष पूँजी बजारमा शिथिलता कायम रहनाले गैर-वैकिङ्ग क्षेत्रको बचत र पूँजी पनि औद्योगिक तथा व्यावसायिक लगानी तर्फ आकर्षित गर्न कठिनाई उत्पन्न भएको देखिन्छ । चालू वर्षको प्रथम ११ महीनामा विन्दुगत आधारमा समग्र राष्ट्रिय शहरी उपभोक्ता मूल्य सूचीको वृद्धि ७.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ, जुन गत समीक्षा अवधिमा २.९ प्रतिशत थियो । औसत मूल्य सूची भने गत आर्थिक वर्षमा ७.८ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा चालू वर्ष ४ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ । चालू आर्थिक वर्षको प्रथम ११ महीनामा भारत तर्फको निर्यात ६१.२ प्रतिशतले र अन्य मुलुकहरू तर्फको निर्यात ७.४ प्रतिशतले बढी क्रमशः रु.७ अर्ब ८७ करोड र रु.१६ अर्ब ८८ करोड पुगेको छ । यसरी कूल निर्यात गत समीक्षा अवधिमा १२ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा यस अवधिमा २०.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.२४ अर्ब ७६ करोड पुगेको छ । चालू आर्थिक वर्षको प्रथम ११ महीनामा कूल आयात ७.४ प्रतिशतले घटन गई रु. ८१ अर्ब ३१ करोड भएको छ । चालू आर्थिक वर्षको प्रथम नौ महिनामा भएको रु.७ अर्ब ६९ करोडको शोधनान्तर बचतका बाबजुद चालू खाता घाटा भने गत आर्थिक वर्षको सोही अवधिको तुलनामा ६.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु.१२ अर्ब ३५ करोड पुगेको छ । यस वर्षको वैशाख मसान्तमा विदेशी विनिमय संचित रु.६० अर्ब ५० करोड पुगेको छ, जुन हालको विनिमय दरको आधारमा करीव आठ महीनाको आयात बराबर छ ।

सभामुख महोदय,

७ प्रजातन्त्रको पुनर्स्थापना पश्चात जननिर्वाचित नेपाली कांग्रेसको सरकारले देशको आर्थिक समृद्धिको लागि बढी भन्दा बढी जनसहभागिता जुटाउने तथा सरकारी भूमिकालाई नियन्त्रणमूखी भन्दा प्रवर्द्धनमूखी र सहयोगीको रूपमा विकसित गर्ने आर्थिक रणनीति लियो । विगतको अन्तर्मुखी र नियन्त्रणात्मक आर्थिक व्यवस्थाबाट देश लाभान्वित हुन नसकेकोले आर्थिक उदारीकरणको नीति अंगिकार गरिएको हो । साधनको उपयोगको दृष्टिले सरकारी क्षेत्रबाट भन्दा निजी क्षेत्रबाट लगानी प्रवर्द्धन हुनु बढी उत्पादनशील हुने हुँदा उद्योग व्यापार, आयात निर्यात, विदेशी विनिमय र वैदेशिक लगानी सम्बन्धी नीति र वित्तीय प्रणालीमा समेत तदनुरूप सुधार गर्ने अवधारणा र रणनीति समावेश गरी आठौँ योजना (२०४९-२०५४) तर्जुमा गरी लागू गरियो । आठौँ योजना अवधिको आर्थिक वृद्धि दरको समीक्षा गर्दा उत्पादकको मूल्यमा वार्षिक औसत वृद्धि दर ५ प्रतिशत हासिल हुन सकेको देखिन्छ, जुन लक्षको हाराहारी मै छ । यस मध्ये कृषि क्षेत्रको लक्ष ३.७ प्रतिशत रहेकोमा उपलब्धि ३.० प्रतिशत र गैर-कृषि क्षेत्रको लक्ष ६.१ प्रतिशत रहेकोमा सो भन्दा बढी उपलब्धि हासिल हुन सकेको छ । गैर-कृषि क्षेत्रको वृद्धि मध्ये यातायात, संचार र भण्डार ७.३ प्रतिशतले, उद्योग ७ प्रतिशतले, इन्धन तथा पानी ६.५ प्रतिशतले र सामुदायिक तथा सामाजिक सेवा ६.१ प्रतिशतले वृद्धि भएका छन् । आठौँ योजना अवधिमा खासगरी सामाजिक क्षेत्र, ग्रामीण सडक, ग्रामीण विद्युतीकरण, सञ्चार आदि क्षेत्रमा ठूलो लगानी भएको छ । जल-विद्युत, पर्यटन र खासगरी हवाई सेवा, त्यस्तै बैकिङ्ग तथा वित्तीय सेवा एवं भारत तर्फ निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने उद्योगहरूमा भएको निजी लगानी यस अवधिमा उल्लेखनीय रट्यो जसलाई खुला र उदार अर्थ नीतिको सकारात्मक उपलब्धिको रूपमा लिनु पर्दछ । कतिपय क्षेत्रहरूमा लगानीको प्रतिफल पनि उत्साहवर्द्धक देखिन्छ । खास गरी आठौँ योजनामा मानव विकास परिसूचकहरूमा उल्लेखनीय प्रगति रट्यो । विगत योजना अवधिमा साक्षरता ३९ बाट ४८ प्रतिशत र औसत आयु ५४ बाट ५६ वर्ष पुग्यो भने बाल मृत्यु दर ११४ प्रति हजारबाट ७५ मा झर्नुले मानव विकास सूचकांकमा अनुकूल प्रभाव परेको देखिएको छ ।

८ करीव आधा शताब्दि लामो आधुनिक विकास प्रयास र निजी तथा सरकारी लगानीको उपलब्धिको रूपमा यतिखेर शहरी क्षेत्रको विकास, गैर-कृषि क्षेत्रमा प्रगति, केही हदसम्म आर्थिक र सामाजिक आधारशीलाको निर्माण तथा बजार-मैत्री वातावरणको श्रृजना जस्ता उपलब्धि हाम्रो सामू छन् । आर्थिक विकासमा निजी क्षेत्रको सक्रिय सहभागिता र लगानी बढेको छ । अर्थतन्त्रका कतिपय परिसूचकहरू आशाजनक रहेका छन् । तर यी सकारात्मक पक्षहरूका बाबजुद कतिपय परिसूचकहरूबाट हाम्रो राष्ट्रिय आर्थिक व्यवस्थापनमा गम्भिर त्रुटि रहेको संकेत पनि मिलिरहेको छ । हाल आएर समुद्रपार निर्यात क्षेत्रमा अपेक्षित सुधार आउन नसकेको, शोधनान्तर स्थिति राम्रो हुँदा पनि चालू खाता घाटाको स्थिति प्रतिकूल अवस्थामा रहेको तथा नेपाली रुपैयाँको परिवर्त्य मुद्रासंगको विनिमय दर खासगरी भारतीय रुपैयाँको परिवर्त्य मुद्रासंगको विनिमय दरबाट प्रत्यक्ष प्रभावित भई अप्रत्याशित रूपमा अवमूल्यन भएकोले चालू वर्ष अर्थतन्त्रको वाह्य क्षेत्रको स्थिति राम्रो देखिएन । आठौँ योजना अवधिमा लक्षित आर्थिक वृद्धि दर हासिल भएता पनि केही समय यतादेखि आर्थिक विकासको वृद्धि दर घट्ने क्रममा छ । यसै वर्ष पनि उत्पादकको यथार्थ मूल्यमा कूल गार्हस्थ्य उत्पादनको वृद्धि दर १.९ प्रतिशतमा नबढ्ने कुरा माथि नै उल्लेख गरिसके । तुलनात्मक लाभ भएका प्रमुख सम्पदा जलश्रोत, कृषि र पर्यटन क्षेत्रमा लगानीका प्रचुर अवसरहरूलाई उपयोग गरी समुचित लाभ राष्ट्रले प्राप्त गर्न सकेको छैन । कृषि क्षेत्र अद्यापि परम्परागत, मौसममा निर्भर र न्यून उत्पादकत्व जस्ता समस्याले ग्रस्त छ । ग्रामीण अर्थतन्त्रमा आधारभूत आर्थिक र सामाजिक पूर्वाधारको अपर्याप्तताले गर्दा उत्पादन र आर्जन बढ्न सकेको छैन । शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी जस्ता आधारभूत आवश्यकताका क्षेत्रहरूमा परिमाणात्मक विस्तार भएता पनि सरकारबाट भएको लगानी अनुरूप गुणात्मक उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । एक्काइसौँ शताब्दिको संघारमा आइपुग्दा पनि जनसंख्याको ठूलो हिस्सा मानव जीवनको आधारभूत आवश्यकताबाट वन्चित छ । जनसंख्या वृद्धिसंगै गरीबी र बेरोजगारी निरन्तर बढिरहेको छ ।

यो सबै कुराले के देखाउंछ भने आधुनिक र गतिशील क्षेत्रहरूमा उदारीकरण नीतिको अनुकूल प्रभाव रहेता पनि परम्परागत र गैर-व्यापारिक क्षेत्र खासगरी आधारशीला निर्माण, गरीबी निवारण, कृषि, ग्रामीण एवं सामाजिक क्षेत्रको विकास र पिछडिएका समुदाय वा पिछडिएको भौगोलिक क्षेत्रमा आर्थिक क्रियाकलापहरूको अभिवृद्धि गर्न एवं निजी क्षेत्रलाई लगानीको वातावरण सुदृढ गर्न अझै धेरै समय सरकारले आफ्नो लगानी र प्रयास केन्द्रीत गर्नु पर्नेछ।

९ यसरी आर्थिक विकासका चुनौतीहरू, त्यस्तै अर्थतन्त्रमा लगानीका आवश्यकताहरू निरन्तर बढ्दो छन् जसको परिपूर्तिका लागि ठूलो श्रोत र साधनको आवश्यकता पर्दछ। तर विकास खर्चको प्रमुख श्रोत वैदेशिक साधनको परिचालन तर्फ हालसम्मको स्थिति राम्रै देखिए पनि आगामी वर्षहरू चुनौतीपूर्ण हुनसक्ने संकेतहरू देखा परेका छन्। बहुपक्षिय दातृ संस्थाहरूद्वारा भविष्यमा सहूलियत दरका ऋणहरू पहिलेकै परिमाणमा उपलब्ध गराउन मुश्किल हुने, नेपालको आयोजना कार्यान्वयन गर्ने क्षमतामा सुधार भए मात्र वैदेशिक सहायता बढ्न सक्ने तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्दा श्री ५ को सरकारले व्यहोर्नु पर्ने आर्थिक श्रोत बढाउनु पर्ने आग्रह हुन थालेका छन्। आयोजना कार्यान्वयन र विकास प्रशासनसंग सम्बन्धित अनेकन बाधा व्यवधान, अनियमितता, निर्णयमा ढिलासुस्ती र छिटो छिटो कर्मचारी सरुवा जस्ता समस्याका कारण व्यभार बढ्न जाने तर्क राख्दै यसरी बढेको व्यभार श्री ५ को सरकारले व्यहोर्नु पर्ने कुरा दातृ समुदायले गर्न थालेका छन्। यस स्थितिमा हाम्रो प्रशोचन क्षमता (Absorptive capacity) मा सुधार गरी आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने चुनौती त छुट्टै छ। अर्कोतर्फ कटौती गर्ने नसकिने खालका खर्चहरूमा वर्षेनी वृद्धि हुँदै गइरहेको कारण साधारण तथा विकास दुवै तर्फ साधनको आवश्यकता दिनानुदिन बढ्दो छ जसको लागि बढी भन्दा बढी राजस्व परिचालन गर्नु बाहेक अरु भरपर्दो विकल्प हाम्रा सामु देखिदैन। तर राजस्व परिचालन तर्फको हालसम्मको हाम्रो प्रगति उत्पादकवर्द्धक छैन जुन कुरा अन्य विकासोन्मुख मुलुकहरूमा समेत २०-२२ प्रतिशत रहेको राजस्व/राष्ट्रिय आयको अनुपात हाम्रो देशमा १०-११ प्रतिशतमानै सिमित रहनुबाट छर्लङ्ग हुन्छ। संकलित राजस्व पनि उपयोगिता र उत्पादनशिलताका आधारमा लगानी गर्ने भन्दा विभिन्न ठाउँमा विविध प्रयोजनको लागि थोरै थोरै गरेर छर्ने परिपाटीले परम्पराकै रूप लिइसकेको छ। उदाहरणको लागि, चालू आर्थिक वर्षदेखि मात्र केही लाख रुपैयाँ बजेट विनियोजित गर्दै थपिएका नयाँ आयोजनाहरूको संख्या सडक निर्माणतर्फ मात्र सतरी भन्दा बढी छ।

१० आर्थिक वर्ष २०५३/५४ मा ऋण सेवा र तलव भत्ताले सरकारी साधारण खर्चको ७३ प्रतिशत अंश ओगटेकोमा चालू वर्ष यस्तो अंश ७४.३ प्रतिशत रहने तथा आगामी वर्ष यो अनुपात ७२.४ प्रतिशत पुरने देखिन्छ, जसबाट राजस्वको ठूलो अंश घटाउन नमिल्ने यी दुई शिर्षकमा खर्च गर्नु पर्ने बाध्यता रहेको छ। यो बाहेक राजस्व परिचालनमा आएको ह्रास र अनुत्पादक र गैर-पूँजीगत खर्चमा भएको विस्तार एवं सम्भाव्यता अध्ययन वा लागत-लाभ विश्लेषण नभएका अथवा धान्ने नसकिने किसिमका आयोजनाहरूमा लगानी गर्ने प्रचलन र त्यसबाट उत्पन्न बजेट घाटा र अधिविकर्षको समस्याले अर्थतन्त्रको दीर्घकालीन आर्थिक स्थायित्व हासिल गर्दै उपलब्ध सीमित श्रोत र साधनको उच्चतम उपयोगद्वारा आर्थिक विकास गर्ने हो भने हाम्रो आर्थिक जीवनका अनेकन पक्षहरूमा विभिन्न आधारभूत सुधारको खाँचो रहेको मैले महशुस गरेको छु।

सभामुख महोदय,

११ जनतालाई अहिले अवास्तविक र आकांक्षा मात्र बढाउने नारा होइन, उत्पादन, आय र रोजगारी अभिवृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने आर्थिक विकास र आर्थिक कार्यकुशलताको कठोर कार्यक्रम चाहिएको छ। यस सिलसिलामा सर्वप्रथम अर्थतन्त्रलाई सुदृढ गराउन आन्तरिक साधनको बढी भन्दा बढी परिचालन गर्नु आजको राष्ट्रिय आवश्यकता हो। त्यस्तै गतिशील निजी र गैर-सरकारी क्षेत्रका आर्थिक क्रियाकलापहरूको विस्तार गर्न उपयुक्त वातावरणको श्रृजना गर्नु आजको अर्को अपरिहार्यता हो। यदि राजस्व वृद्धिमा आफ्नो तर्फबाट अधिकतम योगदान पुऱ्याउनु र कर तिर्नु प्रत्येक जिम्मेवार नागरिकको कर्तव्य हो भने अर्थतन्त्रको गतिशील विकास र सामाजिक उत्तरदायित्वको उद्देश्य पूरा गर्न अनुत्पादक र फजुल खर्चमा नियन्त्रण गरी करदाताबाट संकलित राजस्वको उचित एवं उत्पादनशील उपयोग गर्नु सरकारको पनि कर्तव्य हो। एकै आर्थिक वर्षको बजेट, नीति र कार्यक्रमबाट मात्र अर्थतन्त्रमा यस्ता किसिमका आधारभूत परिवर्तन र अपेक्षित सुधार हासिल गर्न सम्भव नहुने र यसका लागि कम्तिमा पनि चार/पाँच वर्षको मध्यकालीन दृष्टिकोण र निरन्तर समन्वयात्मक प्रयासको आवश्यकता पर्ने हुन्छ। प्रस्तुत बजेटको अवधारणा र संरचना निश्चित रूपमा त्यस दिशा तर्फ निर्दिष्ट गर्ने अठोट भने मैले लिएको छु। सोही अनुरूप प्रस्तुत बजेटले अंगालेका आधारभूत उद्देश्य र अन्तर्निहित रणनीतिहरू निम्न बमोजिम उल्लेख गर्ने प्रस्ताव गर्दछु।

- (क) राजस्व परिचालन र सरकारी लगानीको उत्पादनशिलतामा वृद्धि गरी सार्वजनिक वित्तको क्षेत्रमा सुधार गर्ने,
- (ख) निजी क्षेत्रको लगानी विस्तार र वित्तीय क्षेत्रको सुदृढीकरण गरी आर्थिक क्रियाकलापको अभिवृद्धि गर्ने,
- (ग) सरकारी प्रयास एवं लगानीलाई कृषि, ग्रामीण क्षेत्र, मानव विकास, रोजगारी अभिवृद्धि, गरीबी निवारण र समाज कल्याणको दिशातर्फ सशक्त र प्रभावकारी रूपमा निर्दिष्ट गर्ने।

(क) राजस्व परिचालन र सरकारी लगानीको उत्पादनशिलतामा वृद्धि गरी सार्वजनिक वित्तको क्षेत्रमा सुधार गर्ने ।

सभामुख महोदय,

- १२ राजस्वका नयाँ श्रोतहरूको पहिचान तथा विद्यमान श्रोतहरूको प्रभावकारी परिचालनका क्रममा विगत करीव तीन महीनादेखि अवलम्बन गरिएका चुहावट नियन्त्रण संहिताका राजस्व सुदृढीकरणका विभिन्न कदमहरूलाई निरन्तरता दिई प्रभावकारी बनाइने छ । कर छल्ने, तस्करी र कालावजारी जस्ता अवैध धन्दाहरू नियन्त्रण गरिने छन् । आयको स्वेच्छक घोषणा गर्ने कार्यक्रमको प्रभावकारिता बारे अध्ययन गरी दोश्रो चरणमा कारवाहीका कदमहरू चालिदैं छन् । यस सम्मानित सदनमा विचाराधीन रहेको स्थानीय स्वायत्त शासन विधेयक पारित भएपछि हालको चुंगीकर व्यवस्था स्वतः खारेज हुनेछ । यसको विकल्पमा तोकिएको वस्तुको मूल्यमा १.५ प्रतिशतका दरले आयात विन्दुमै शुल्क असूल गरी स्थानीय निकायहरूलाई वितरण गर्ने व्यवस्था गरिने छ । मूल्य अभिवृद्धि कर (Value Added Tax) लाई पूर्ण रुपमा लागू गरिने छ ।
- १३ चुहावट नियन्त्रणका निमित्त राजस्व अनुसन्धान विभागको कानूनी, संगठनात्मक र प्रक्रियागत व्यवस्थामा सुधार गरिने छ र राजस्व प्रहरीको व्यवस्था गरिने छ । स्थानीय तथा केन्द्रीय स्तरबाट प्रभावकारी तवरले सीमा तथा राजमार्गमा राजस्व गस्ती गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ । साथै सामानहरूको आन्तरिक ओसारपसार व्यवस्थित गरी राजस्व चुहावट हुन नपाउने गर्न निजी क्षेत्र समेतका सल्लाहमा तयार गरिएको सामानहरूको ओसार पसार गर्दा अपनाउन पर्ने कार्य विधि आगामी श्रावण १ गते देखि लागू गरिनेछ । राजस्व असूली प्रक्रिया तथा राजस्व कार्यालयहरूको संगठनात्मक ढाँचा बारे अध्ययन गरी त्यसलाई सरल, पारदर्शी, सक्षम र व्यवस्थित बनाउन आवश्यक अध्ययन तुरुन्त थालिने छ ।
- १४ राजस्व नीतिको अध्ययन, विश्लेषण तथा मूल्यांकन गर्ने एवं नयाँ कर प्रणालीको खोजी गर्ने कामलाई सस्थागत गर्नका निमित्त स्थायी राजस्व बोर्ड (Revenue Board) गठन गरिनेछ । यसका निमित्त आगामी आर्थिक वर्षको शुरुमै आवश्यक तयारी प्रारम्भ गरिने छ ।
- १५ अर्थ मन्त्रालय र अन्तर्गत निकायहरूको संगठनात्मक, प्रक्रियागत र कानूनी संरचनालाई समयानुकूल बनाउन आवश्यक अध्ययन गराईनेछ । राजस्वका कर्मचारीहरूलाई सक्षम बनाउन तालीम तथा विकासमा विशेष जोड दिइनेछ । कर्मचारीलाई स्वच्छ, सेवामुखी र जिम्मेवार बनाउन कार्यप्रगति मूल्यांकनका ठोस आधारहरू तयार गरिने छन् र सोका आधारमा पुरस्कार र दण्ड व्यवस्थालाई सशक्त रुपमा लागू गरिनेछ । कर्मचारीको आचरण सुधार्न राजस्वका कर्मचारीका निमित्त आचार संहिता (Code of Conduct) बनाई लागू गर्ने तथा उनीहरूको सम्पत्तिको विवरण लिई निरन्तर लेखा जोखा गरिनेछ । तोकिएको लक्ष्य भन्दा बढी राजस्व असूल गर्ने कार्यालयलाई भौतिक सुधारका निमित्त थप असूल भएको रकमबाट केही प्रतिशत उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाएको छ ।
- १६ राजस्व सम्बन्धी गतिविधिहरूको अनुगमन तथा मूल्यांकनलाई सजिलो, तथ्यपूर्ण र प्रभावकारी बनाउनका निमित्त कर, भंसार, मूल्य अभिवृद्धि कर तथा राजस्व अनुसन्धानसंग सम्बन्धित कार्यालय तथा विभाग बीच समन्वयात्मक रुपमा सूचना प्रवाह कायम गर्ने उद्देश्यले अर्थ मन्त्रालयमा गठित केन्द्रीय अनुगमन एकाई केन्द्र विन्दूका रुपमा रहने गरी एकिकृत सूचना प्रणाली (Integrated Information System) स्थापित गरिनेछ ।
- १७ राष्ट्रिय तथा जिल्लास्तरमा करदाताको सम्मान गर्ने काम शुरु गरिनेछ । राष्ट्रिय ढुकुटीमा राजस्व बुझाउने कर दाताको अधिकार प्रष्ट र पारदर्शी होस् भन्नाको निमित्त “करदाताहरूको अधिकार पत्र” प्रकाशित गरिनेछ । राजस्व कार्यालयमा “सूचना कक्ष” राख्ने तथा कर र भन्सार सम्बन्धी व्यवस्थाका बारेमा निर्देशिका प्रकाशित गर्ने व्यवस्था गरी करदातालाई सुसूचित हुने अधिकारको ससम्मान गरिनेछ ।
- १८ कूल कर राजस्वको ऋण्डै एक चौथाई अंश ओगट्ने गैर-कर राजस्वको माध्यमबाट थप साधन परिचालन गर्ने तथा लागत भन्दा कम नहुने गरी शुल्कहरू उठाउने उद्देश्यले गैर-कर राजस्वको क्षेत्रमा विस्तार, सुधार र आवश्यकतानुसार पुनरावलोकन गर्दै लगिने छ । खासगरी वन क्षेत्रबाट प्राप्त हुनुपर्ने राजस्व अधिकतम रुपमा प्राप्त गर्ने, भीसा शुल्कलाई व्यवस्थित र परिमार्जित गर्ने, पर्यटन क्षेत्रबाट अधिकतम राजस्व प्राप्त गर्ने र केही राजस्व उप-शीर्षकमा समायोजन गर्ने लगायतका विभिन्न कार्यक्रमहरू लागू गरिने छ ।
- १९ सरकारी खर्चको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न ठोस परिपाटीको विकास गरिने छ । विनियोजित रकम खर्च गर्दा बजेटको सीमा भित्र रहेर मात्र खर्च गर्न भुक्तानी प्रकृयाको पुनरावलोकन गरिने छ । मालसामान वा सेवा प्राप्त र सार्वजनिक निर्माणको लागि गरिने बोलपत्र सम्बन्धी काम कारवाहीमा पारदर्शिता र चुस्तता ल्याउन तथा अनावश्यक खरीद र संचय गर्ने प्रवृत्ति रोक्न आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी ऐन, नियम र प्रकृयाहरूमा सुधार गरिने छ । यसैगरी, रु. १ करोड भन्दा बढी मूल्यको अन्तर्राष्ट्रिय खरीद गर्दा विक्री गर्ने कम्पनी वा फर्मले नेपालको आफ्नो स्थानीय कमिशन एजेन्ट समेत खुलाउन अनिवार्य गर्ने गरी ऐन नियममा संशोधन गरिने छ ।

- २० आयोजना प्रशासनलाई वैज्ञानिक, व्यावसायिक र वास्तविक बनाइने छ । सहायता रकम प्राप्तिको आधारमा यस्ता आयोजनाहरूलाई रकम निकासी दिने प्रकृया अवलम्बन गरिने छ । सोधभर्ना प्राप्त हुनु पर्नेमा प्राप्त नगर्ने आयोजनाका सम्बन्धित कर्मचारीलाई कारवाही गर्ने पद्धति लागू गरिने छ । बजेटमा समावेश नगरी खर्च गरिने परिपाटीलाई कडाइकासाथ रोकिने छ । विकास आयोजनाहरूमा अनावश्यक रूपमा छिटो छिटो कर्मचारी सुरुवा रोक्न मापदण्ड सहितको प्रभावकारी कार्यक्रम ल्याइने छ । आयोजना प्रशासनलाई परिणाममुखी र चुस्त बनाउन राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयको अग्रसरतामा तुरुन्त ठोस कार्य प्रारम्भ गरिने छ । अब उपरान्त श्री ५ को सरकार उपर व्ययभार पर्ने गरी वैदेशिक सहायतामा संचालित आयोजनामा कर्मचारी भर्ना गर्नु परेमा श्री ५ को सरकारको मौजुदा कर्मचारीहरू काजमा लगी जनशक्तिको आवश्यकता पूर्ति गरिने र नयाँ भर्ना गर्न रोक लगाइने छ । यसबाट मितव्ययिताका साथै सरकारी स्तरमा प्रविधि समेत हस्तान्तरण हुने विश्वास मैले लिएको छु ।
- २१ सरकारी साधनको अकुशल उपयोग र फजुल खर्चमा प्रभावकारी नियन्त्रण गर्नु पर्ने आवश्यकता अहिले ज्वलन्त रूपमा अगाडि आएको छ । हाल विभिन्न कर्मचारीहरूको यकिन तथ्यांक उपलब्ध हुन नसकी कर्मचारीहरूको बाँडफाँड गर्न तथा मानव संसाधन विकास सम्बन्धी मध्य र दीर्घकालीन योजना बनाउन समेत कठिनाई परिरहेको हुँदा आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रत्येक वर्ष कर्मचारीहरूको तलवी विवरण प्राप्त भए पछि मात्र तलव भत्ताको निकासी कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट छाडिने व्यवस्था गरिने छ । यसका साथै भ्रमण खर्च तथा दैनिक भत्ता, धारा बिजुली, टेलिफोन र ट्रंक कल महशुल, घर भाडा, मर्मत तथा सम्भार, कार्यालय सामानहरू, छपाई, पत्र पत्रिका तथा पुस्तक, सवारी इन्धन, चन्दा, पुरस्कार, फर्निचर, सवारी साधन आदि खर्चहरूमा मितव्ययिता अपनाई सरकारी खर्चको उत्पादनशिलता वृद्धि गर्ने उद्देश्यले निर्देशिका बनाई यसै बजेट वक्तव्यका साथ सम्मानित सदन समक्ष पेश गरेको छु । जिल्ला स्थित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूले निकासी दिँदा र खासगरी आन्तरिक लेखा परीक्षण गर्दा सम्बन्धित कार्यालयहरूले यस निर्देशिका बाहिर गएर गरेका खर्चहरूलाई बेरुजु कायम गरी असुल उपर गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु । यस्तै व्यवस्था सरकारी स्वामित्व भएका वा सरकारी अनुदानमा चलेका संस्थान, समिति, विद्यालय, विश्वविद्यालय आदि सबै निकायहरूमा लागू गरिने छ । मितव्ययिताको यस कार्यक्रमको उपलब्धिको रूपमा अरु कुराका अतिरिक्त सरकारी टेलिफोनको संख्यामा मात्र २५ प्रतिशत कटौती गरी उभ्रिएका करिब बाह्र सय टेलिफोन लाइनहरू आगामी तीन महिना भित्र सर्वसाधारणको लागि उपलब्ध हुने छन् ।
- २२ श्री ५ को सरकारका कतिपय कार्यालयहरूसंग आफूलाई चाहिने भन्दा बढी जग्गा र भवन रहेको छ भने कतिपय कार्यालयहरू अनावश्यक व्ययभार व्यहोरी भाडामा बस्नु परेको विषयमा केन्द्रीयस्तरमै समन्वयात्मक व्यवस्था मिलाई श्री ५ को सरकारको आफ्नै स्वामित्वमा रहेको जग्गा र भवनको लगत लिई सोको उच्चतम उपयोग गरी जग्गा र कार्यालय भवन सम्बन्धमा अनावश्यक र थप खर्च गर्ने परिपाटीमा तुरुन्त रोक लगाइने छ ।
- २३ सरकारी ऋण प्रशासनको सुदृढीकरण गर्ने क्रममा देशको सम्पूर्ण ऋण र अनुदानको लगत तयार गर्ने कार्य करिब अन्तिम चरणमा पुगेको छ जसबाट श्री ५ को सरकारको संस्थानहरूमा भएको ऋण लगानी र असूली लगायतका वाह्य र आन्तरिक कूल ऋण दायित्व, त्यस्तै निजी क्षेत्रको वैदेशिक ऋण दायित्वको सेवा (Debt Servicing) सम्बन्धमा यथार्थ र पूर्ण विवरण प्राप्त हुने छ । यसबाट आगामी वर्षहरूमा ऋण सेवाको प्रक्षेपण र योजना गर्न सहयोग पुग्ने छ ।
- २४ श्री ५ को सरकार आफैँ वित्तीय अनुशासनमा बस्नु आवश्यक भएको परिप्रेक्ष्यमा विगतमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट लिइएको ओभरड्राफ्ट रकमलाई ट्रेजरी बिलमा परिणत गर्ने तथा आर्थिक वर्ष २०५५/५६ मा एक अर्ब रुपैयाँको सीमा ननाच्ने गरी मात्र ओभरड्राफ्ट लिन पाउने र उक्त रकम आन्तरिक ऋणको सीमा भित्र थप गरी आन्तरिक ऋण उठाउन पाउने अधिकार समेतको लागि राष्ट्र ऋण उठाउने विधेयक यसै सदन समक्ष पेश गरिने छ ।
- २५ वैदेशिक सहायता अन्तर्गत दातृ संस्थाबाट सोभै सञ्चालन हुने सहायता कार्यक्रमको सम्बन्धमा अब उपरान्त दातृ संस्थासंग समन्वय राखी दातृ समुदायबाट गरिने लेखा परीक्षणको प्रतिवेदन महालेखा परीक्षकलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने व्यवस्था गरिने छ ।

(ख) निजी क्षेत्रको लगानी विस्तार र वित्तीय क्षेत्रको सुदृढीकरण गरी आर्थिक क्रियाकलापको अभिवृद्धि गर्ने ।

सभामुख महोदय,

- २६ निर्यात प्रतिस्पर्धी बनाउन समुद्रपार निर्यातका हकमा पुनर्कर्जा सुविधाको विस्तार गरिने छ । यस अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०५४/५५ को स्तर भन्दा बढी निर्यात गर्ने निर्यातकर्तालाई त्यसरी निर्यात अभिवृद्धि गर्न चाहिए जतिको कर्जाको व्याज दर १० प्रतिशतमा नवहने गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट ७ प्रतिशतसम्मका दरले पुनर्कर्जा सुविधा प्रदान गरिने छ । निर्यात उद्योगलाई चाहिने कच्चा तथा अर्ध-तयारी वस्तु आयात गर्ने आयातकर्तालाई विदेशी मुद्रा भुक्तानीमा फरवाड पचेजको सुविधा बढाइने छ तथा निर्यातको अग्रिम भुक्तानी प्राप्त हुनेमा थप सहूलियतहरू दिइने छ । निर्यातकर्ता उद्योगको आफ्नो उत्पादनमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ तथा अर्ध-तयारी वस्तुको आयातको कर्जामा समेत निर्यात कर्जा सरहकै व्याज दर कायम गरिने छ । निर्यातकर्ताहरूलाई निर्यात प्रतीतपत्रको आधारमा स्वदेश भित्रको बैंकबाट विदेशी मुद्रामा छोटी

- अवधिको ऋण उपलब्ध गराइने छ । त्यस्तै विदेशी मुद्रा आर्जन गरी विदेशी मुद्रा मै भुक्तानी गर्न सक्ने निर्यातजन्य उद्योग व्यवसायीहरूलाई स्वदेशकै बैकबाट विदेशी मुद्रामा ऋण उपलब्ध गराउन सक्ने व्यवस्था गरिनेछ । यसबाट निर्यातकर्ताहरूलाई कम लागतमा आवश्यक पूँजी उपलब्ध हुन जानेछ । निर्यात आर्जनबाट प्राप्त परिवर्त्य विदेशी मुद्राको स्वदेशमा खाता खोल्न र उपयोग गर्न पाउने सुविधालाई अरु विस्तार गरिने छ । विदेशी नागरिक एवं विदेशी पर्यटकहरूले अमेरिकी डलर १ हजारसम्म मूल्य पर्ने नेपालमा उत्पादित वस्तु आफूसँगै वा कागो गरी नेपाल बाहिर लैजांदा विदेशी मुद्रा साटेको प्रमाण पत्र नचाहिने व्यवस्था गरिने छ । उपर्युक्त सुधारका कार्यक्रमहरूबाट निर्यात क्षेत्रको अभिवृद्धि भई ऊनी गलैचा, तयारी पोशाक, हस्तकलाका वस्तु जस्ता निर्यात योग्य वस्तुहरूको विकास हुने, विदेशी मुद्राको आर्जन बढ्ने एवं आय तथा रोजगारीका प्रशस्त अवसरहरूको श्रृजना हुने कुरामा म विश्वस्त छु ।
- २७ निर्यात व्यापारको देशगत तथा वस्तुगत व्यापार विविधिकरणका लागि तुलनात्मक लाभ भएका सूर्यमुखी फूल, रेशम खेती, फलफुल, तरकारी र फूलका विऊ, वेर्ना र विरुवा, जडिवुटी, नेपाली हस्तकलाका सामान, छालाका सामान, तेल, चिया, कफी, नेपाली कागज र सोबाट निर्मित वस्तुहरू, भुसेतील, अदुवा, अलैची, सुठो र दालचिनी, कम्प्युटर सफ्टवेयर, खानी र खनिजजन्य वस्तुहरूमा निजी क्षेत्रको बढीभन्दा बढी लगानी आकर्षण गराउन कार्यक्रम ल्याइने छ । ऊनी गलैचा र तैयारी पोशाकको निर्यात बढाउन र पृष्ठ सम्बन्ध (Backward Linkages) बढाउन निजी क्षेत्रसंग संयुक्तरूपमा कार्य गरिने छ । खासगरी देश भित्रका कपडा उद्योगहरूलाई तयारी पोशाक उद्योगको माग अनुसारको कपडा उत्पादन गर्न आवश्यक प्रविधि एवं क्षमता विस्तारका लागि विशेष सहूलियतहरू दिइनेछ । कृषि, वन, औद्योगिक तथा खनिजजन्य निर्यातयोग्य वस्तुहरूको पहिचान, विकास, बजार प्रवर्द्धन, निर्यात स्थायीकरण, गुणस्तर सुधार, निर्यात विविधिकरण र निर्यातयोग्य वस्तु विकास गर्न निजी क्षेत्रको सहभागिता समेत रहने गरी निर्यात प्रवर्द्धन कोषलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- २८ नेपाल मल्टी मोडल ट्रान्जिट एण्ड ट्रेड फेसिलिटेशन आयोजना अन्तर्गत सञ्चालित विराटनगर र भैरहवाको सुख्खा बन्दरगाह निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्ष भित्र पूरा गरिने छ । बीरगञ्जको निर्माणाधीन सुख्खा बन्दरगाहको निर्माण कार्य शीघ्र सम्पन्न गरिने छ । फुलवारी-बङ्गलाबन्ध मार्गको प्रयोग बढाउन आयातकर्ता र निर्यातकर्ताहरूलाई प्रोत्साहित गरिने छ । निर्यात, पर्यटन र वैदेशिक लगानी अभिवृद्धिको लागि विदेशस्थित कुटनैतिक नियोगहरूलाई परिचालन गरिने छ । विराटनगर र भैरहवा विमानस्थलमा पूर्वाधारको व्यवस्था गरी त्यहाँबाट छिमेकी मुलुकहरूसंग हवाई सेवा सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
- २९ विभिन्न कारणले तत्काल निजीकरण गर्न सम्भव नभएका सरकारी क्षेत्रका रुग्ण उद्योग व्यवसायहरूको पहिचान गरी आवश्यकतानुसार पुनरोत्थान वा लिक्विडेट गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र सुभाक्का लागि राष्ट्रिय योजना आयोगको संयोजकत्वमा सम्बन्धित मन्त्रालय छुट्टै भए सो मन्त्रालय सहित अर्थ मन्त्रालय, उद्योग मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैक, नेपाल औद्योगिक विकास निगम तथा राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्रलाई समन्वयात्मक रूपमा परिचालित गरिने छ । निजी क्षेत्रका रुग्ण र समस्याग्रस्त उद्योगहरूको हकमा केही उद्योगहरूको अध्ययन सम्पन्न गरिसकिएको छ भने केहीको अध्ययन गरिने क्रममा छ । यसबाट पुनरोत्थान गर्न सम्भाव्य देखिएका उद्योगधन्डालाई अध्ययनको सिफारिशका आधारमा थप पूँजी, पुनर्कर्जा र राजस्व सहूलियत लगायतका विभिन्न सुविधाहरू प्रदान गरी राष्ट्रिय उद्योगहरूको पुनरोत्थान गर्ने विशेष व्यवस्था गरिने छ । उद्योगहरूलाई बढी भन्दा बढी कर्जा सुविधा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले नेपाल औद्योगिक विकास निगममा रहेको श्री ५ को सरकार र नेपाल राष्ट्र बैकको शेयर स्वामित्वमा रु. १० करोडले वृद्धि गरी निगमको शेयर सर्वसाधारण जनताले समेत खरिद गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- ३० सरकारी वित्तीय संस्थाहरूमा रहेको तरलताको उपयोग गरी देशको आर्थिक विकासमा योगदान गर्ने उद्देश्यले कर्मचारी संचय कोष, राष्ट्रिय वीमा संस्थान र अरु त्यस्तै प्रकारका संस्था वा कोषले समेत राम्रो सम्भाव्यता भएका र निजी क्षेत्रमा स्थापना हुने कर्पोरेट संरचनाका पब्लिक कम्पनीहरूको परियोजना खर्चको ४० प्रतिशत सम्मको रकम बढीमा १० वर्षमा भुक्तानी हुने १० प्रतिशतको क्यूमुलेटिभ रिडिमिबल प्रिफरेन्स शेयर (Cumulative Redeemable Preference Share) वा डिबेन्चर मा लगानी गर्ने व्यवस्था गरिने छ । यस्ता निजी कम्पनीहरू अन्तर्राष्ट्रियस्तरको अस्पताल, मेडिकल तथा इन्जिनियरिङ्ग क्याम्पस, पोलिटेक्निक एवं टेक्निकल इन्स्टिच्यूटहरू, राजमार्ग, केबुल कार (cable car), दूर संचार, ऊर्जा, हवाई यातायात जस्ता क्षेत्रमा आकर्षित गर्न लगानीका निमित्त विशेष ग्राह्यता दिइने छ ।
- ३१ विदेशमा श्री ५ को सरकारले घर भाडामा लिई आफ्नो कार्यालय संचालन गर्दा वर्षेनी ठूलो आर्थिक व्ययभार पर्न गएकोले कर्मचारी संचय कोष र राष्ट्रिय वीमा संस्थान जस्ता वित्तीय संस्थाहरूको साधन उपयुक्त व्याजदरमा विदेशमा तुलनात्मक रूपमा सस्तो पर्ने क्षेत्रहरूमा सरकारी घर जग्गा खरीद वा निर्माणमा उपयोग गरिने छ ।
- ३२ साधनको वित्तीयकरण (Financialization), वित्तीय मध्यस्थीकरण (Intermediation) तथा वित्तीय प्रगाढता (Financial deepening) मा वृद्धि गरेर शहरी घर जग्गा, सुन जवाहरात, विलासी उपभोग र तडक भडक जस्ता अर्थतन्त्रका अनुपयोगी क्षेत्रबाट राष्ट्रिय उत्पादन र रोजगारी बढाउने खालका उत्पादनशील प्रयोजनमा राष्ट्रिय साधनको प्रवाह बढाउदै निक्षेप कर्ता, लगानी कर्ता, ऋणी र सम्पूर्ण अर्थतन्त्रलाई लाभान्वित गराउन ठूलठूला वाणिज्य र निर्यात-आयात बैक, विकास बैक, लगानी बैक (Investment Bank), टर्म-लेन्डिङ्ग संस्था, म्युचुल फण्ड, संस्थागत बचत र लगानीकर्ता जस्ता संस्थाहरूको स्थापना गर्न लगानीकर्ताहरूलाई आकर्षित र प्रेरित गरिने छ ।

- ३३ प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी (Foreign Direct Investment) प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले विगतमा अवलम्बन गरिएका नीतिहरूमा सुधार र परिमार्जन गर्दै लगिने छ । यसै सिलसिलामा विदेशमा लगानी गर्न प्रतिबन्ध लगाउने ऐन, विदेशी विनिमय नियमिति गर्ने ऐन र विदेशी लगानी र प्रविधि हस्तान्तरण ऐनमा समयानुकूल सुधार गर्न आवश्यक विधेयक सदन समक्ष प्रस्तुत गरिने छ ।
- ३४ केन्द्रीय बैंकको रूपमा नेपाल राष्ट्र बैंकको भूमिकालाई बढी प्रभावकारी र स्वायत्त बनाउन नेपाल राष्ट्र बैंक ऐनमा समयानुकूल संशोधन र परिमार्जन गरिने छ । आगामी आर्थिक वर्ष वित्तीय क्षेत्र सुधारको विशेष कार्यक्रम शुरु गरी नेपाल राष्ट्र बैंकको सुपरिवेक्षण एवं निरीक्षण प्रणालीको सुदृढीकरणमा मुख्य जोड दिइने छ । कर्जा सूचना प्रणालीको संस्थागत विकास र ऋणी तथा वित्तीय उपकरणहरूको विश्लेषण (Rating) गर्न एक स्वायत्त र स्वतन्त्र संस्थाको रूपमा कर्जा सूचना र विश्लेषण केन्द्रको स्थापना गरिने छ ।
- ३५ बचतकर्तालाई उपयुक्त व्याज दर प्रदान गर्ने र लगानीकर्तालाई पूँजीको लागत कम गराउने तथा वित्तीय मध्यस्थीकरणमा सक्षमता वृद्धि गर्ने उद्देश्यले निक्षेप र कर्जाको व्याज दर बीचको दूरी (Spread) घटाई यस्तो दूरी बढीमा पाँच प्रतिशतमा सिमित गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिने छ । उत्पादनशील र निर्यात क्षेत्रमा जाने कर्जाचको व्याजदर अरु घटाउन नेपाल राष्ट्र बैंक मार्फत बैंकहरूलाई प्रेरित गरिने छ । हालै वाणिज्य बैंकहरूको नगद मौज्जात अनुपातमा ल्याइएको परिवर्तनबाट कर्जाको व्याज दरमा अनुकूल प्रभाव परे नपरेको अनुगमन गरी नेपाल राष्ट्र बैंकले यस सम्बन्धी थप सुधारका उपायहरू अवलम्बन गर्ने छ । ग्रामीण विकास बैंक तथा ग्रामीण कर्जा व्यवस्थामा सहभागिता बढाउन वाणिज्य बैंकहरूलाई उत्प्रेरित गरिने छ ।
- ३६ वाणिज्य बैंकहरूको अनुत्पादक कर्जा (Non-performing assets) को अनुपात घटाउने उद्देश्यले श्री ५ को सरकार र निजी क्षेत्रको संयुक्त स्वामित्वमा एक हाउजिङ्ग वा रियलस्टेट कम्पनी स्थापना गरी कर्जाको सुरक्षण वापत रहेको घर जग्गा तथा अन्य सम्पत्ति बजारमा प्राप्त हुने मूल्य भन्दा केही कममा कम्पनीले सकारी सो मूल्य बराबरको विशेष ऋण पत्र जारी गर्ने र धितो सम्पत्तिको कारोबार र विक्रीबाट आर्जित रकमबाट कम्पनीले ऋणपत्रको भुक्तानी गर्ने व्यवस्था गरिने छ । यस बाहेक वाणिज्य बैंकहरूको कर्जा असुली बढाउन कर्जा असुली विधेयक छिट्टै पेश गरिने छ । वाणिज्य बैंकहरूको एकल-ऋणी सीमा (Single-borrower limit) को वर्तमान व्यवस्था प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरी पूर्णरूपमा कार्यान्वयन हुने व्यवस्था गरिने छ ।
- ३७ नेपाली उद्योगहरूले विदेशबाट परिवर्त्य मुद्रामा कर्जा लिन सक्ने हालको व्यवस्थालाई कायम राख्दै भारतका बैंकहरूबाट समेत उपयुक्त आधारमा कर्जा लिन सक्ने व्यवस्था गरिने छ । यसबाट उद्योग व्यवसाय लगायतका उत्पादनशील क्षेत्रमा साधनको सहज र सुलभ आपूर्तिमा अनावश्यक बन्देज र नियन्त्रण हट्न जाने छ । मुलुकमा पूर्वाधार, औद्योगिक तथा निर्यात क्षेत्रमा दीर्घकालीन लगानी गर्न विदेशी बैंकहरूलाई स्वीकृति दिइने छ । यस प्रयोजनको लागि स्वदेशी बैंकहरूले पनि विदेशबाट ऋण उठाउन सक्ने व्यवस्था गरिने छ । लगानीयोग्य परियोजनाको विश्लेषणमा संलग्न हुने परामर्शदाता, बैंक र वित्तीय संस्था तथा धितोपत्र व्यवसायीहरूको क्षमतामा वृद्धि गरी नेपाली संगठित संस्थाहरूले अन्तर्राष्ट्रिय पूँजी बजारमा समेत प्रतिस्पर्धा गरी पूँजी उठाउने प्रचलनको विकास गरिने छ । यसबाट पूँजीको लागत घटाउन तथा देशमा लगानी बढाउन मद्दत मिल्ने आशा लिएको छु ।
- ३८ बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले प्रदान गरेको मध्य वा दीर्घकालीन ऋण मध्ये आर्थिक स्थिति सुदृढ भएका संगठित संस्थाहरूसंग रहेको पूर्ण सुरक्षित ऋणको जमानत वा धितोमा डिबेन्चर जारी गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थाले पूँजी उठाउन सक्ने जस्ता धितोपत्रीकरण (Securitization) प्रथाको विकास गरिने छ । यस बाहेक पूँजी बजार तथा धितोपत्र बजारको विकास, प्रवर्द्धन र सुदृढीकरण गर्ने उद्देश्यले अध्ययन सम्पन्न गरी अरु समयसापेक्ष सुधारहरू गरिने छन् । विमा क्षेत्रको सुधारका लागि आवश्यक अध्ययन थालिने छ ।
- ३९ आर्थिक क्षेत्रको विश्वव्यापीकरणबाट अर्थतन्त्रलाई प्राप्त हुने सुविधाहरू सुनिश्चित गर्न तथा नेपाली अर्थतन्त्रमाथि अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको विश्वास अभिवृद्धि गर्न विश्व व्यापार संगठन (World Trade Organization) को पूर्ण सदस्यता लिनका लागि आवश्यक पर्ने दस्तावेज (Memorandum on Foreign Trade Regime) लाई केही दिन भित्रै अन्तिम रूप दिई उक्त संगठनमा प्रेषित गरिने छ ।
- ४० सरकारी संस्थानहरूको आर्थिक स्थिति र वित्तीय कार्यकुशलता सन्तोषजनक हुन नसकेको कुरा अनुभवसिद्ध छ । यसो हुनुको प्रमुख कारण संस्थानको मौलिक संरचना र कार्य पद्धतिमा व्यावसायिक संस्कृतिको अभाव रहनु नै हो । त्यसैले यी संस्थानहरूको भौतिक र वित्तीय स्थितिको अध्ययन सम्पन्न गरी व्यवस्थापनमा सुधार गर्नुका साथै सामाजिक र आर्थिक औचित्यताको आधारमा सरकारी स्वामित्वबाट क्रमिक रूपमा निजी स्वामित्व वा व्यवस्थापनमा हस्तान्तरण गर्दै लगिने छ । साथै यसरी निजीकरण गरिउका संस्थानहरूले राष्ट्रिय हित एवं निजीकरणको उद्देश्य अनुरूप काम गरे नगरेको अध्ययन, अनुगमन र मूल्यांकन गर्नु पनि राज्यको कर्तव्य भित्रै पर्ने हुँदा यस सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था चाँडै नै सार्वजनिक गरी सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिने छ ।

४१ सरकारकै स्वामित्व एवं व्यवस्थापनमा रहेका वा रहने संस्थानहरू मध्ये संस्थानको प्रकृति अनुसार श्री ५ को सरकारलाई बुझाउनु पर्ने लाभांश तथा संस्थानको साधन, मुनाफा एवं कोष बाँडफाँड सम्बन्धी नीति लागू गरिएको छ। यस नीति अन्तर्गत खराब तथा शंकास्पद आसामी र अन्य दायित्वको लागि उचित व्यवस्था नगरी कृत्रिम र बढी मुनाफा देखाउने प्रवृत्तिको अन्त्य गरिने छ। संस्थानहरूले आफ्नो आर्थिक दायित्व र बोझ बढाउने गरी जथाभावी जनशक्ति भर्ना लगायतका अन्य खर्चहरू गर्न तत्काल रोक लगाइने छ। संस्थानहरूमा जनशक्ति भर्ना र सेवाका शर्त सुव्यवस्थित गरी पारदर्शी तुल्याउन एवं प्रदान गरिने सुविधा तथा सहूलियतहरूमा यथासम्भव एकरूपता कायम गर्न र लेखा परीक्षण कार्य समय मै सम्पन्न गराउन समेत संस्थान सेवा विधेयक संसदमा पेश गरिने छ।

(ग) सरकारी प्रयास एवं लगानीलाई कृषि, ग्रामीण क्षेत्र, मानव विकास, रोजगारी अभिवृद्धि, गरीबी निवारण र समाज कल्याणको दिशातर्फ सशक्त र प्रभावकारी रूपमा निर्दिष्ट गर्ने।

सभामुख महोदय,

४२ उपयुक्त शीप र कौशलको अभावले गर्दा नेपाली बेरोजगार युवाहरूले विगतमा श्रृजना भएका रोजगारीका अवसरहरूबाट खासै फाइदा लिन नसकेकोले बजारको माग अनुरूपका विभिन्न शीपमूल तालीम कार्यक्रमहरू पूनर्संरचना गरी सञ्चालन गरिने छन्। देशको बृहदो बेरोजगारी, अर्द्ध-बेरोजगारी र गरीबीको विकराल समस्या हल गर्न खासगरी युवा बेरोजगारहरूका निम्ति शीप, उद्यमशिलता, प्रविधि र लघु कर्जा (Micro-finance) को समन्वित र एकिकृत कार्यक्रम संचालन गरी साना व्यवसाय (Micro-enterprises) र स्वरोजगार श्रृजना गर्ने कार्यक्रम लागू गरिने छ। शिक्षित बेरोजगारहरूका लागि उपयुक्त स्वरोजगार र कर्जाको कार्यक्रम ल्याइने छ। वृहत मात्रामा प्राविधिक शिक्षालय, तालीम प्रतिष्ठान र पोलिटेक्निक स्कूलहरू स्थापना गर्ने कार्यमा निजी क्षेत्रलाई विभिन्न सहूलियतहरू प्रदान गरी प्रोत्साहित गरिने छ। रोजगारी प्रवर्द्धनको उद्देश्यले हालसम्म प्रदान गरिएका विभिन्न तालीम कार्यक्रमहरूको परिणाम अपेक्षित रूपमा उत्पादक नदेखिएको हुँदा अब उपान्त साधन र प्रयास दोहोरो नपर्ने गर्न सरकारी, अर्द्ध-सरकारी क्षेत्रमा सञ्चालित यस्ता विभिन्न तालीम दिने संस्था र कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइने छ। यस क्रममा रोजगार प्रवर्द्धन समितिको संयोजकत्व र समन्वयमा शिक्षा मन्त्रालय, श्रम मन्त्रालय, घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति, घरेलु तथा साना उद्योग विभाग, विश्वविद्यालय, वैकिक क्षेत्रका प्रशिक्षण केन्द्रहरू तथा निजी क्षेत्रलाई क्रियाशील गराइने छ। यस प्रयोजनका लागि यस्ता विभिन्न निकायहरूलाई जनशक्ति उत्पादनन एवं सशक्तिकरणको उद्देश्यले आगामी वर्ष विनियोजन गरिने सम्पूर्ण रकमलाई एकै ठाउँमा राखी समन्वित रूपमा खर्च गराउने व्यवस्था अवलम्बन गरिने छ। यस व्यवस्थाबाट करीव १ लाख २० हजार व्यक्तिले तालीम प्राप्त गरी त्यस मध्ये ४० हजार व्यक्तिले तुरुन्तै रोजगारीको अवसर प्राप्त गर्ने छन्। केन्द्रीय तथ्यांक विभागबाट हाल संचालन भइरहेको श्रमशक्ति सर्वेक्षणको कार्य पनि छिट्टै सम्पन्न गरिने छ।

४३ आगामी वर्षदेखि वृहतरूपमा वैदेशिक श्रम बजारको अन्वेषण गरी वैदेशिक रोजगारीको अवसर उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइने छ। खासगरी पूर्वी र दक्षिण-पूर्वी एशियाली राष्ट्र तथा खाडीका राष्ट्रहरूमा सम्बन्धित सरकार र वैदेशिक रोजगारदाताहरूसंग श्री ५ को सरकारले सरकारीस्तरमानै वार्ता र समन्वय गरी प्रत्येक संसदीय निर्वाचन क्षेत्रबाट कम्तिमा २०० जनालाई वैदेशिक रोजगारीको अवसर उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइने छ। सुरक्षाकर्मी लगायत विभिन्न क्षेत्रका वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन गर्ने दीर्घकालीन नीति र कार्यक्रम अन्तर्गत यो व्यवस्थालाई नियमित गरी प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न रोजगार प्रवर्द्धन समिति र श्रम मन्त्रालयलाई विशेष रूपले क्रियाशील गराइने छ। रोजगार प्रवर्द्धन र विदेशमा नेपाली कामदारहरूको हक हितको संरक्षण गर्न परराष्ट्र मन्त्रालय र विदेश स्थित कूटनैतिक नियोगहरूलाई विशेष रूपले सक्रिय गराइने छ। भारतमा रोजगारीको लागि जाने नेपालीहरूको हक-हितको सुरक्षाको लागि भारत सरकारसंग वार्ता चलाइने छ। वैदेशिक रोजगारी सम्बन्धमा जनशक्ति आपूर्ति गर्ने निजी क्षेत्रका निकायहरूबाट नेपाली नागरिकहरूले भोग्नु परेको समस्यालाई प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण गर्न यस सम्बन्धी कानूनी र संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गरिने छ। युवा बेरोजगारहरूलाई रोजगारीको लागि विदेशमा जान वैकिक क्षेत्रबाट कर्जा दिई सोको भुक्तानी विदेशबाटै किस्ताबन्दीमा गर्न सकिने व्यवस्था गरिने छ। यसरी विदेश जानेहरूलाई आफ्नो आर्जनको कम्तिमा आधा रकम नेपालमा रहेका आफ्ना परिवारलाई वैकिक क्षेत्रबाट विदेशी मुद्रामा पठाउनु पर्ने गरिने छ। स्वदेशी वा वैदेशिक रोजगारीको लागि तालीम र अन्य सहयोग प्रदान गरी रोजगारी उपलब्ध भएपछि लागेको रकम व्याज सहित फिर्ता बुझाउने छुट्टै कार्यक्रम अर्थ मन्त्रालय, श्रम मन्त्रालय र नेपाल राष्ट्र बैंकको संलग्नतामा सञ्चालन गरिने छ। तालीम प्राप्त मध्यमस्तरिय जनशक्ति र उच्चस्तरिय दक्ष जनशक्ति (डाक्टर, इन्जिनियर, कम्प्युटर विज्ञ आदि) विदेश गई आफ्नो योग्यता अनुसार बढी आर्जन गर्न इच्छुक भएमा त्यसता जनशक्तिलाई निश्चित रकम विदेशी मुद्रामा देश भित्र पठाउने गरी सरकारी सेवामा भएकालाई पनि विदेशमा कार्यरत अवधिभर वेतलवी विदामा विदेशमा जान पाउने व्यवस्था गरिने छ।

४४ स्वरोजगारका अवसरहरूमा व्यापक वृद्धि गर्ने उद्देश्यले व्याट्री र खाना पकाउने ग्याँसबाट चल्ने टेम्पोको निम्ति ब्लू बुक र काठमाडौं उपत्यका बाहिर रिक्सा समेतका लागि रिक्साको दर्ता प्रमाण पत्र मात्र धितो राखी त्यस्तो यातायात आफै चलाउने व्यक्तिहरूलाई बैंक एवं वित्तीय संस्थाहरूबाट सहूलियतपूर्ण कर्जा प्रवाह हुने व्यवस्था गरिने छ। साथै काठमाडौं उपत्यकामा प्रदुषण उत्पन्न गर्ने टेम्पोलाई सफा वा टुकटुक टेम्पोका रूपमा इन्जिन परिवर्तन गर्दा लाग्ने खर्चमा निश्चित प्रतिशत अनुदान प्रदान गर्दै प्रदुषण उत्पन्न गर्ने टेम्पोहरूलाई दुई वर्ष भित्रमा चल्न रोक लगाइने छ। यसबाट प्रदुषण नियन्त्रण गर्न तथा यातायातको सुविधा बढाउन समेत मद्दत मिल्ने आशा मैले लिएको छु।

- ४५ आगामी आर्थिक वर्षदेखि लक्षित समूह विकासको छुट्टै कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । लक्षित समूहमा आदिवासी, जनजाति, कमैया, सुकुम्बासी, पिछडिएका, उपेक्षित, उत्पीडित, दलित, बेचिएका चेलिवेटी, असहाय महिला, बालवृद्ध, अशक्त अपाङ्ग, गरीबीको रेखा मुनिका र आगलागी-बाढीपैठो-सुख्खाखडेरी-खाद्यान्न संकट जस्ता दैवी प्रकोप र आतंकवाद पिडित जनतालाई समावेश गरिने छ । आर्थिक रूपले अत्यन्त पिछडिएका वा दुर्गम क्षेत्र, आतङ्कवादबाट प्रभावित वा स्थानानीय निकायको निर्वाचन हुन नसकी स्थानीय विकासको क्रममा पछि परेका क्षेत्रहरूको विकासका लागि एउटा छुट्टै “विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम” २५ जिल्लामा संचालन गरिने छ । यस्ता प्याकजे कार्यक्रमहरू अन्तर्गत मुख्यतया पूर्वाधार विकासको कार्यलाई प्राथमिकता दिई चरणबद्ध रूपमा तत्कालिन राहत, पुनर्स्थापना, जनचेतना र शैक्षिकस्तरको अभिवृद्धि, पशुपालन व्यवसाय, जडिवुटी कार्यक्रमका साथै अन्य आय आर्जन, सामाजिक-सांस्कृतिक-जातिय उत्थानका विभिन्न कार्यहरू सञ्चालन गरिने छन् । यी कार्यक्रमहरूलाई साकार तुल्याउन उक्त जिल्लाहरूमा सामाजिक कार्यकर्ता (Social Mobilizer) र प्राविधिक स्वयंसवकको व्यवस्था मिलाइने छ । विभिन्न मन्त्रालय र निकायहरू मार्फत सञ्चालित हुने यस्ता कार्यक्रमहरूको समन्वय राष्ट्रिय योजना आयोगले गर्ने छ । कमैया प्रथम उत्मूलन गर्न आगामी दुई वर्ष भित्र कमैयाहरूको ऋण मोचन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । त्यस्तै वास्तविक सुकुम्बासीको वासेवासको कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ ।
- ४६ आगामी वर्षदेखि विभिन्न आदिवासी, जनजाति, उपेक्षित, उत्पीडित र दलित समुदायको उत्थानका लागि सञ्चालित विविध कार्यक्रममा रकमको अभाव हुन नदिई कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा तीव्रता ल्याइने छ । शीपमूलक तालीम कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा यस्ता लक्षित समुदायलाई निःशुल्क तालीम प्रदान गर्न कोटा छुट्टयाइने छ । आदिवासी, जनजाति एवं पिछडिएका वर्गको लागि धार्मिक, सांस्कृतिक, स्वास्थ्य, शिक्षा जस्ता सामाजिक क्रियाकलापहरू आयोजना गर्न सम्बन्धित समुदायकै स्वामित्व र व्यवस्थापनमा रहने गरी त्यस्ता समुदाय वसोवास गर्ने इलाकाहरूमा सांस्कृतिक तथा सामुदायिक केन्द्रहरू निर्माण गर्दै लगिने छ । चेलीवेटी बेचविखन तथा देहव्यापार नियन्त्रण सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कार्यनीति बमोजिमको कार्यक्रम, त्यस्तै अन्ध अपाङ्ग वर्गको पुनर्स्थापनाको कार्यक्रम ग्रामीणस्तरसम्म संचालन गर्न गाउँ विकास तथा स्वावलम्बन कार्यक्रम अन्तर्गत प्रत्येक गा.वि.स. तथा नगरपालिकालाई दिइने अनुदान रकमबाट निश्चित रकम खर्च गर्न लगाइने छ ।
- ४७ गरीब तर जेहेन्दार विद्यार्थीहरू, त्यस्तै आदिवासी, दलित र पिछडिएका समुदायका विद्यार्थीहरू र छात्राहरूलाई व्यावसायिक शिक्षा प्रदान गर्न छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिने छ । आदिवासी, जनजाति र दलितहरूका लागि उच्च शिक्षाको क्षेत्रमा समेत सरकारी छात्रवृत्तिको केही प्रतिशत स्थान सुरक्षित राखिने छ । नेपाली कांग्रेसको नेतृत्वमा रहेको सरकारले विगतमा शुरु गरेको प्राथमिक विद्यालयमा कक्षा तीन सम्म पढ्ने दलित समुदायका बालबालिकालाई मासिक रु. २५१- छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइने विद्यमान व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा लक्षित समूहसम्म पुर्‍याउने उद्देश्यले यस्तो कार्यको अनुगमन जिल्ला शिक्षा कार्यालयले गर्ने गरी यस प्रयोजनका लागि विनियोजित बजेटमा वृद्धि गरिएको छ । यी व्यवस्थाहरूबाट दलित बालबालिका र महिला, पिछडिएका, गरीब र आदिवासी समुदाय एवं जनजातिलाई शिक्षा आर्जनमा सघाउ पुग्ने आशा लिएको छ ।
- ४८ हाल देशका केही भागमा देखापरेको अनिकाल र भोकमरीको समस्या हल गर्न खाद्यान्न न्यून हुने त्यस्ता क्षेत्रहरूमा खाद्यान्न र अन्य अत्यावश्यक उपभोग्य सामग्रीहरू पुर्‍याउन उचित रकमको व्यवस्था गरिने छ । अधिराज्यका दुर्गम क्षेत्रमा रहेका २२ जिल्लाहरूमा हाल नूनको हुवानीमा मात्र अनुदान दिई आएकोमा अब आइन्दा आयोजित नूनको मूल्यमा समेत अनुदान दिई ती जिल्लाहरूका जनताका लागि आधा मूल्यमा आयोजित नून उपलब्ध गराइने छ । यसबाट ती जिल्लाहरूका जनतालाई केही राहत मिल्नुका साथै कण्ठरोग नियन्त्रण समेतमा सघाउ पुग्ने विश्वास लिएको छ ।
- ४९ भूकम्प पीडित आवास कर्जा अन्तर्गत प्रदत्त ऋणमा यो भन्दा अगाडि पाँच हजारसम्म ऋण मिन्हा गरिएकोमा २०५५ पौषसम्ममा बाँकी साँवा व्याज चुक्ता गर्ने भूकम्प पीडित ऋणीहरूलाई २०५५ आषाढ मसान्तसम्मको सम्पूर्ण व्याज सहित रु. १० हजारसम्मको ऋण मिन्हा गरिएको छ । यसै गरी २०५० सालको भीषण बाढीबाट प्रभावित जनताका लागि कृषि विकास बैंक मार्फत प्रवाह गरिएको बाढी पीडित कर्जामा २०५५ पौषसम्ममा बाँकी साँवा व्याज चुक्ता गर्ने ऋणीहरूको ढण्ड र पूँजीकृत व्याज पूरै मिन्हा गरी अरु व्याजको हकमा अवस्था हेरी ७५ प्रतिशत सम्म व्याज मिन्हा गरिने छ । यसबाट आर्थिक रूपले अशक्त भूकम्प र बाढी पीडितहरूलाई ठूलो राहत मिल्ने विश्वास लिएको छ ।
- ५० ग्रामीण विकास बैंक र गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई वित्तीय साधन उपलब्ध गराई ग्रामीण क्षेत्रमा लघु कर्जा प्रवाह गर्न केन्द्रीय स्तरमा ग्रामीण लघु कर्जा विकास केन्द्र नामको एक स्वायत्त संस्था आगामी आर्थिक वर्षमा स्थापना गरिने छ । यस केन्द्रको मुख्य काय तल्लो आय वर्गका महिलाहरूलाई सुलभ ऋण प्रदान गरी कृषि र लघु उद्यमको विस्तारद्वारा उनीहरूको सामाजिक र आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याई आत्मनिर्भर र आत्मसम्मानपूर्ण जीवन प्रणालीको विकास गराउनु रहेको छ । कूल लागत रु.२ अर्ब ३७ करोडको यस परियोजनाबाट ६ वर्षको अवधि भित्र करीव ३ लाख विपन्न घर परिवारको लागि घरदौलोमै सहज, सरल, सुगम र संस्थागत रूपमा रु.२ अर्ब ८० करोड बराबरको पूँजी उपलब्ध हुने छ । त्यस्तै, ग्रामीण विकास बैंक मार्फत ग्रामीण बेरोजगार महिलाहरूको शीप र आय वृद्धि गरी स्वरोजगारीको अवसर विस्तार गर्ने कार्यक्रम अनुरूप आगामी आर्थिक वर्षसम्ममा ३६ जिल्लाका ७०७ गा.वि.स.का करीव १ लाख विपन्न महिलाहरूलाई आफ्नै घर दौलोमा जम्मा रु.१ अर्ब ६३ करोडको कर्जा वितरण हुने अनुमान छ ।

- ५१ यस बाहेक विशेष गरी स्थानीय कर्जादाता, असंगठित संघ संस्था र गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई वित्तीय मध्यस्थताको हैसियत प्रदान गरी बचत तथा कर्जा कारोवारको संस्थागत संरचना र वित्तीय मध्यस्थीकरणमा सुधार गर्न वित्तीय मध्यस्थकर्ता ऐन तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ। सहकारी तथा सामुदायिक बचत संस्था, आमा समूह जस्ता बचत समूहहरूलाई बढी भन्दा बढी बचत संकलन गर्नेतर्फ प्रेरित गरिने छ। उपर्युक्त व्यवस्थाहरूबाट गरीबीको रेखामुनिका असंख्या परिवारहरू लाभान्वित बन्ने छन् भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु।
- ५२ माथि उल्लेख गरिएका स्वदेश भित्र एवं वाहिरका रोजगारी प्रवर्धन कार्यक्रम, ग्रामीण क्षेत्रमा स्वरोजगारका अवसर सृजना गरी गरीबी निवारण गर्ने कार्यक्रम, साक्षरता, शीपमूलक तालीम कार्यक्रम, निकासी एवं उद्योग प्रवर्द्धन कार्यक्रमबाट सृजना हुने रोजगारीका अतिरिक्त ग्रामीण कृषि सडक, विद्युतीकरण र साना सिंचाइमा वृद्धि भएको लगानीको कारणले सृजना हुने अतिरिक्त रोजगारीबाट “गाउँ गाउँमा विकास, घर घरमा रोजगार” को राष्ट्रिय अभियानलाई सघाउ पुग्ने अपेक्षा राखेको छु।
- ५३ गाउँ विकास तथा स्वावलम्बन कार्यक्रमको उच्चतम उपयोग गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रको विकासमा योगदान पुऱ्याउन हालको संस्थागत संरचनामा सुधार ल्याइने छ। यस सिलसिलामा जि.वि.स. र गा.वि.स.हरूलाई प्रदान गरिने अनुदान अब उप्रान्त कार्यक्रम र लेखा परीक्षणको आधारमा उपलब्ध गराई रकम प्राप्त र खर्च गर्ने व्यवस्थालाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय विकास मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सुधारिएको निर्देशिका बनाई लागू गर्ने छन्। यस्तो अनुदानको रकमका साथै आफ्नो आन्तरिक साधन समेत परिचालन गरी श्रोत साधनको उच्चतम उपयोग गरी विकासको प्रतिफल बढी भन्दा बढी जनतासमक्ष पुऱ्याउन सफल गा.वि.स.हरूलाई मापदण्डका आधारमा थप अनुदान समेत उपलब्ध गराइने छ।
- ५४ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत विगतमा शुरु गरिएको जेष्ठ नागरिक, असहाय विधवा, अशक्त जस्ता भत्ताहरूलाई प्रभावकारी रूपमा वास्तविक लक्षित समूहमा पुऱ्याउने उद्देश्यले आगामी आर्थिक वर्षदेखि केन्द्रबाट पटक पटक छुट्टै निकासी गरी रहन नपर्ने गरी गा.वि.स. लाई जाने गाउँ विकास तथा स्वावलम्बन कार्यक्रमको अनुदानको निकासी छान्छा नै यस्तो भत्ता वापत निश्चित रकम एकमुष्ट निकासी गरिने छ। उक्त भत्ता रकम वास्तविक विपन्न लक्षित समूहले मात्र प्राप्त गर्ने र प्राप्त गर्नु पर्ने व्यक्ति नछुट्टेने व्यवस्था गर्न सम्बन्धित गा.वि.स. र नगरपालिकाहरूले सर्वदलीय समिति बनाई सो समिति मार्फत वितरण गर्ने प्रवन्ध मिलाइने छ।
- ५५ महिला उत्थान र सशक्तिकरणका हेतुले खासगरी निजामती सेवामा गैर-प्राविधिक तर्फ राजपत्र अनर्कित तह, शिक्षातर्फ माध्यमिक विद्यालय तहसम्म र सरकारी संस्थानहरूमा पनि गैर-प्राविधिकतर्फ सहायक तहसम्म नयाँ भर्ना र बढुवा गर्दा महिलाका लागि निश्चित कोटा छुट्ट्याउने व्यवस्था गरिने छ भने निजामती सेवातर्फ राजपत्र अनर्कित तहसम्मको नयाँ भर्ना गर्दा उपलब्ध भएसम्म स्थानीय उम्मेदवारलाईनै प्राथमिकता दिन कानूनी व्यवस्था गरिने छ।
- ५६ देशको परम्परागत गौरव र राष्ट्रिय संस्कृतिको जगेर्ना गर्न तथा धार्मिक पर्यटनको विकास गर्न प्राचित स्मारक विश्वसम्पदा स्थल, तीर्थस्थल र मठमन्दिरको संरक्षण गरिने छ। जननायक वी.पी.कोइराला तथा वहाँका सहयोगीहरूले प्रजातन्त्र प्राप्तिको संघर्षको दौरानमा लामो बन्दी जीवन बिताउनु भएको सुन्दरीजल बन्दीगृहलाई वी.पी. संग्रहालयको रूपमा विकसित गरिने छ। खेलकूद, लोक संस्कृति, साहित्य र कलाको उचित संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै साहित्यकार, कलाकार एवं खेलाडीहरूलाई प्रोत्साहन प्रदान गरिने छ। क्यान्सरको रोगबाट दिवंगत हुनुभएका अन्तर्राष्ट्रिय ख्यातिप्राप्त नेपाली बक्सिङ्ग खेलाडी स्वर्गीय दल बहादुर रानामगरको नाउँमा एउटा स्वास्थ्य स्मारक कोषको स्थापना गरिने छ। संगीत क्षेत्रको विकासमा सघाउ पुऱ्याउन निजी क्षेत्रको समेत सहभागिता रहने गरी संगीत विकास अक्षय कोषको स्थापना गरिएको छ।
- ५७ पहाडी क्षेत्रको विकास गर्ने सिलसिलामा पूर्वाधारहरू पुगिसकेका रमणीय पहाडी स्थलहरूमा स्वास्थ्य, शैक्षिक एवं पर्यटन संस्थाहरू (जस्तै अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, स्थानिटरियम, निजी विद्यालय, दृष्यावलोकन केन्द्र, रिसोर्ट होटल, ध्यान केन्द्र आदि) स्थापना गर्न स्वदेशी एवं ख्याती प्राप्त विदेशी लगानीकर्ताहरूलाई कर छुट लगायतका सहूलियतहरू प्रदान गरी आकर्षित गरिने छ। यस्ता संस्थालाई श्री ५ को सरकार वा स्थानीय जि.वि.स., गा.वि.स. वा नगरपालिकाले रोयल्टीमा जग्गा लिजमा दिने व्यवस्था मिलाइने छ। यस व्यवस्थालाई कार्यरूप दिन संस्थागत प्रवन्ध गरिने छ।
- ५८ जनतालाई सुशासन (Good Governance) को प्रत्याभूति दिन वर्तमान सरकार कटिबद्ध छ। यस सिलसिलामा प्रशासनलाई सुदृढ, सेवामूलक, छिटो छरितो, उत्तरदायी र भ्रष्टाचारमुक्त बनाउने तर्फ प्रयास जारी राखिने छ। सरकारी कार्यालयमा हुने अनियमितता, जवाफदेहीविहिनता र अधिकारको दुरुपयोग जस्ता प्रवृत्तिलाई रोक्न हाल संचालित व्यवस्थापन परीक्षणलाई आगामी आर्थिक वर्षमा विस्तार गरी जिल्लास्तरमा पुऱ्याइने छ। आगामी आर्थिक वर्षमा सम्पूर्ण निजामती कर्मचारीहरूका लागि एक दिनको तलब बराबरको ग्रेड दर कायम गरिएको छ, जसबाट कर्मचारीहरूले पाउने खुद मासिक पारिश्रमिक रकममा वृद्धि हुनेछ।
- ५९ सरकारी क्षेत्रको काम कारवाहीको स्तर सुधारी एवं सरकारी प्रशासन यन्त्रलाई भ्रष्टाचारमुक्त तुल्याई जनता र सरकार बीच मैत्रीमात्र बढाउने उद्देश्यले आगामी आर्थिक वर्षदेखि अधिराज्यभर “स्वच्छ र जनप्रेमी सरकार, मेरो अधिकार”

अभियान सञ्चालन गरिने छ । सरकारी कार्यालय, त्यहाँ कार्यरत जनशक्ति र काम कारवाही सम्बन्धमा आफूलाई परेको मर्का, आफ्नो उजुरी र अन्य असन्तुष्टीहरु वा उपयुक्त लागेका विशेष सरोकारका विषयहरु यस कार्यक्रम अन्तर्गत जनताले श्री ५ को सरकारलाई सोभै सूचित गर्ने छन् जसमा तुरुन्त आवश्यक कार्यवाही गरिने परिपाटीको शुरुआत गरिने छ । यस कार्यक्रम अन्तर्गत प्रत्येक जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एक-एक उजुरी पेटीका तथा केन्द्रियस्तरमा मन्त्रीपरिषद सचिवालय अन्तर्गत तीनवटा टेलिफोन लाइन र तीनवटा फ्याक्स मेशिनहरु दिनको चौविसै घण्टा, हप्ताको सातै दिन सञ्चालित हुने छन् । यो व्यवस्थाको पूर्ण उपयोग गरी लाभान्वित हुन म सम्पूर्ण देशवासीहरुलाई अनुरोध गर्दछु ।

सभामुख महोदय,

- ६० अव म आगामी आर्थिक वर्षको निम्ति विनियोजन प्रस्ताव पेश गर्दछु ।
- ६१ आगामी आर्थिक वर्षमा जम्मा रु.६९ अर्ब ६९ करोड ३३ लाख ३७ हजार खर्च हुने अनुमान गरिएको छ । यो रकम चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमानको तुलनामा २०.८ प्रतिशतले बढी छ । कूल खर्च मध्ये साधारण खर्चतर्फ रु.३१ अर्ब ९५ करोड २१ लाख ८४ हजार तथा विकास खर्चतर्फ रु.३७ अर्ब ७४ करोड ११ लाख ५३ हजार विनियोजन गरिएको छ । यो रकम चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमानको तुलनामा साधारण खर्चतर्फ १५.४ प्रतिशत र विकास खर्चतर्फ २५.७ प्रतिशतले बढी छ । कर्मचारी खर्चमा साधारणतर्फ रु.११ अर्ब ६५ करोड र विकासतर्फ रु. १ अर्ब ६३ करोड गरी जम्मा रु. १३ अर्ब २८ करोड छुट्याइएको छ । पूँजीगत खर्चमा साधारणतर्फ रु.७८ करोड र विकासतर्फ २९ अर्ब ४२ करोड गरी रु.३० अर्ब २० करोड छुट्याइएको छ । अन्य खर्चमा साधारणतर्फ रु.१९ अर्ब ५१ करोड र विकासतर्फ रु.६ अर्ब ६९ करोड गरी जम्मा रु.२६ अर्ब २० करोड छुट्याइएको छ ।
- ६२ साधारणतर्फ खर्च वृद्धि हुनाका प्रमुख कारणहरुमा नेपाली मुद्राको परिवर्त्य विदेशी मुद्रासंगको विनिमय दरमा चालू वर्ष धेरै हास आई वाह्य ऋणको साँवा व्याज भुक्तानी दायित्वमा हुने वृद्धि, कर्मचारीको ग्रेड सुविधामा गरिएको वृद्धि वापतको व्यवस्था र सार्क शिखर सम्मेलनको बजेट व्यवस्था आदि प्रमुख छन् । साधारणतर्फको विनियोजन मध्ये साँवा व्याज भुक्तानीतर्फ रु.९ अर्ब १० करोड, रक्षातर्फ रु.३ अर्ब ३ करोड र प्रहरीतर्फ रु.२ अर्ब ९२ करोड छुट्याइएको छ । त्यस्तै शिक्षातर्फ रु.६ अर्ब ३९ करोड छुट्याइएको छ । यसमध्ये प्राथमिक, निम्न माध्यमिक र माध्यमिक शिक्षातर्फ रु. ५ अर्ब २१ करोड र विश्वविद्यालय अनुदान आयोग मार्फत विश्वविद्यालयहरुलाई जाने अनुदानको लागि रु. ९४ करोड विनियोजन गरिएको छ । जेष्ठ नागरिक, अशक्त, अपाङ्ग एवं असहाय विधवा भत्ताको लागि रु.४० करोड छुट्याइएको छ । स्वास्थ्यतर्फ साधारण बजेटमा कूल रु.१ अर्ब २६ करोड विनियोजन गरिएको छ । यसमध्ये स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य केन्द्र र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरु तथा स्वास्थ्य उपचौकीहरुका लागि रु.८२ करोड छुट्याइएको छ, जुन रकम चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमानको तुलनामा १५.४ प्रतिशतले बढी छ । वार्षिक ग्रेडको वृद्धि वाट कर्मचारीहरुले पाउने तलवसंग आवद्ध हुने अन्य सुविधाहरु पनि वृद्धि हुनेछ । साथै सेवा निवृत्तहरुको लागि पनि दशैँ खर्च वापत पूरै महीनाको निवृत्तिभरण रकम उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- ६३ विकासतर्फ आगामी आर्थिक वर्षका लागि प्रस्ताव गरिएको कूल विनियोजन मध्ये सामाजिक सेवाका लागि ३५.३ प्रतिशत, आर्थिक सेवाहरुको लागि ६३.९ प्रतिशत छुट्याइएको छ । विद्युतको लागि २१.७ प्रतिशत, आर्थिक सेवाहरु मध्ये कृषि, सिंचाई, भूमिसुधार र वनको लागि १७.६ प्रतिशत र यातायातको लागि १६.९ प्रतिशत रकम छुट्याइएको छ । अव म विकास कार्यक्रम र विनियोजनका प्रमुख क्षेत्रहरु सम्बन्धमा केही प्रकाश पार्ने छु ।
- ६४ अर्थतन्त्रको मूल आधारको रूपमा रहेको कृषि क्षेत्रको एकिकृत विकासमा मद्दत पुऱ्याउने उद्देश्यले सञ्चालित २०-वर्षे दीर्घकालीन कृषि विकास योजना (Agriculture Perspective Plan) अन्तर्गत कृषिलाई गरीबी निवारणको अगुवा क्षेत्रको रूपमा लिई विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । भौगोलिक सूचना पद्धति (Geographic Information System) को उपयोग गरी पकेट प्याकेजको निर्धारण गरिने छ र सिंचाई, ग्रामीण विद्युतिकरण, रासायनिक मलखाद, उन्नत प्रविधि एवं प्रसार, वाली संरक्षण, कृषक तालीम, बजार प्रवर्द्धन, कृषि ऋण, कृषि सडक, कृषि व्यवसाय तथा कृषि उद्योगलाई एकिकृत र आवद्धित रूपमा विकसित गरिने छ । यस्ता कार्यक्रमहरुबाट ग्रामीण क्षेत्रमा सडक, सिंचाई तथा विद्युत प्रसारण जस्ता भौतिक पूर्वाधारहरु, रोजगारी र बजारको तीव्रतर विकास हुन जानेछ । कृषकहरुलाई कृषि सम्बन्धी सेवा पुऱ्याउन स्थानीयस्तरमा ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता र ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ताको व्यवस्था एवं सोको सुदृढीकरण गर्न निजी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहित गरिने छ । जनसहभागिताका आधारमा कृषि तथा पशु सेवा केन्द्रहरुको विस्तार गर्ने क्रममा गा.वि.स., सहकारी संस्था र कृषक समूहले तालीमका लागि समावेश गरेका उम्मेदवारहरुलाई तालीम प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । कृषि अनुसन्धान तथा प्रसार कार्यमा विशेष जोड दिइने छ । दीर्घकालीन कृषि विकास योजनाको अभिन्न अंगको रूपमा रहेको कृषि तथा ग्रामीण सडक निर्माण कार्यक्रमलाई सक्षमतापूर्वक सञ्चालन गर्न एवं विकेन्द्रीकरणको अवधारणा अनुरूप स्थानीय निकाय र जनतालाई स्थानीय पूर्वाधार विकास कार्यमा सहभागी गराउन ग्रामीण तथा कृषि सडक विभागको स्थापना गरिने छ । दीर्घकालीन कृषि विकास योजना कार्यान्वयन गर्ने क्रममा कृषकहरुलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने ऋण मध्ये कृषि विकास बैकबाट मात्रै आगामी वर्ष रु.१ अर्बको छोटो अवधिको ऋण प्रवाह गरिनेछ ।

- ६५ दीर्घकालीन कृषि योजना तथा नवौं योजनामा अर्न्तनिहित उद्देश्य एवं लक्ष्य हासिल हुने किसिमबाट खासगरी सतह सिंचाई सुविधा (Surface Water) को विकास र विस्तार गरिने छ । तराई क्षेत्रमा उपलब्ध भूमिगत जलको प्रयोगमा जोड दिइने छ । सिंचाई प्रणालीहरूको विकास, निर्माण र सम्बर्द्धन कार्यमा स्थानीय जनसहभागिताको परिचालन व्यापक गरिने छ । सरकारी व्यवस्थापनमा रहेका साना तथा मझौला सिंचाई आयोजनाहरू उपभोक्ताहरूलाई हस्तान्तरण गर्दै लगिने छ । त्यस्तै, किसानहरूलाई ठूला सिंचाई आयोजनाहरू उपभोक्ताहरूलाई हस्तान्तरण गर्दै लगिने छ । त्यस्तै, किसानहरूलाई ठूला सिंचाई प्रणालीहरूमा समेत सरिक गराई संयुक्त व्यवस्थापनबाट दिगो सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउदै लगिने छ । अधिराज्यका विभिन्न स्थानहरूमा हुनसक्ने अति वृष्टि तथा अन्य प्राकृतिक प्रकोपका कारण, अप्रत्याशित बाढी, पैठो तथा भू-क्षयबाट वर्षेनी हुने धनजनको क्षति रोक्न जनसहभागिता समेत जुटाई नदी नियन्त्रण सम्बन्धी कार्य गरिने छ । नेपाल सिंचाई सेक्टर आयोजना त्यस्तै दोश्रो सिंचाई सेक्टर आयोजना जस्ता आयोजनाहरूमा आवश्यक रकम विनियोजन गरिएको छ । पहाडी र उच्च पहाडी क्षेत्रहरूमा कुलो कुलेसा, बाँध पैनी लगायतका ससाना सिंचाई आयोजनाको निर्माण तथा मर्मत सम्भारको लागि आवश्यक रकमको व्यवस्था गरिएको छ । सिंचाई तथा नदी नियन्त्रण कार्यतर्फ आगामी आर्थिक वर्ष कूल रु.३ अर्ब ३४ करोड बजेट छुट्याइएको छ जुन गत आर्थिक वर्षको तुलनामा ४१.५ प्रतिशतले बढी छ । यसका अतिरिक्त सिंचाई सुविधा वृद्धिका लागि कृषि विकास बैक मार्फत रु. ९ करोडको अनुदान दिइने छ । सिंचाई विभाग, कृषि विकास बैक तथा साना सिंचाई आयोजनाहरू समेतबाट आगामी वर्ष करीव ७२ हजार हेक्टरमा थप सिंचाई सुविधा पुऱ्याइने छ ।
- ६६ सिंचाई सुविधा नभएका तर सडक र विद्युतिकरण सुविधाले समेटेका पकेट क्षेत्रमा सिंचाई आवश्यक नपर्ने बढी मूल्यका कृषि वस्तु उत्पादन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिने छ । जिल्ला भित्रका कृषि सडक निर्माण र विद्युतिकरणको कार्यलाई कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन बढी सम्भाव्य भएका पकेट क्षेत्रमा संचालन गर्ने गरी आवद्ध गरिने छ ।
- ६७ कृषि विकास बैकबाट लघु जल विद्युत योजना (Micro Hydel Project) को पावर हाउसको लागि ऋण तथा अनुदान उपलब्ध गराउदै आएकोमा आगामी वर्षदेखि त्यस्तो योजनाको विद्युत प्रसारण गर्ने काममा समेत ५० प्रतिशत अनुदान उपलब्ध गराइने छ । त्यसै गरी करीव १४ हजार ५ सय वायोर्ग्यास प्लान्टहरू जडा गरी इन्धन आपूर्ति र वन जंगल संरक्षणमा सहयोग पुऱ्याइने छ । ग्रामीण क्षेत्रमा करीव १७०० सोलर प्यानलहरूको स्थापनाद्वारा त्यति संख्याका घर परिवारका बालबच्चाहरूलाई खासगरी वेलुकाको समयमा अध्ययनको लागि प्रकाश प्राप्त हुने व्यवस्था गरिने छ । कृषि विकास बैकको ऋणको व्याज ऋणी कृषकले महीना महीनामा बुझाएमा लाग्ने व्याजमा १० प्रतिशत मिन्हा दिने व्यवस्था गरिने छ । उक्त बैकद्वारा उपलब्ध गराइने ट्रायाक्टरको ऋणमा हालसम्म ४० प्रतिशतसम्म कृषकहरूले आफैले व्यहोर्नु परेकोमा आगामी आर्थिक वर्षदेखि यसलाई २० प्रतिशतमा भारिने छ । बैकद्वारा सञ्चालन हुदै आएको साना किसान विकास कार्यक्रम मार्फत आगामी वर्ष साना किसानहरूलाई रु. ५० करोड ऋण प्रवाहित गरिने छ ।
- ६८ कृषि विकास बैकको ऋण लिई माछा पालन व्यवसाय सञ्चालन गरेका मध्ये असफल भएका रुग्ण माछा व्यवसायीहरूको पहिचान गरी त्यस्ता ऋणी कृषकहरूले २०५५ पौष मसान्तसम्ममा ऋणको सांवा र व्याज भुक्तानी गरेमा अवस्था हेरी दण्ड (Penal), पूँजीकृत व्याज र साधारण व्याजको ७५ प्रतिशतसम्म मिन्हा गरिने छ । विगतमा पुनर्कर्जा सुविधाद्वारा सहूलियत ऋण प्रदान गरिएका चिया, स्याउ, अलैंची, सुठो जस्ता उद्योगहरूको विकासमा त्यस्तो सुविधाको अनुकूल प्रभाव परेको पाइएकोले कुखुरापालन, दुग्ध व्यवसाय, पशु तथा कुखुराको दाना उद्योग तथा जुडीबुटी उत्पादन र प्रशोधनमा समेत सहूलियत दरको ऋण उपलब्ध गराउन पुनर्कर्जाको सुविधा प्रदान गरिने छ । चियातर्फ अर्थोडक्स चियाको ऋणमा मात्र पुनर्कर्जा प्रदान गरिएकोमा सीटिसी चिया र शीत भण्डार निर्माणमा पनि सो सुविधा प्रदान गरिने छ । शीत भण्डारका लागि प्रदान गरिने ऋणमा पहिलो वर्ष पूरै, दोश्रो वर्ष ७५ प्रतिशत र तेश्रो वर्ष ५० प्रतिशत व्याज श्री ५ को सरकारबाट व्यहोरिने छ । चियाका लागि पुनर्कर्जाको सुविधामा अरु विस्तार गरी ऋणलाई अझ सहूलियतपूर्ण गराइने छ ।
- ६९ कृषि क्षेत्रको विकासको लागि वन क्षेत्रको समय विकास कार्यलाई दीर्घकालीन कृषि योजनासंग समन्वय गरी अगाडि बढाइने छ । वनजन्य उत्पादन जस्तै काठ, दाउरा र घांसपातको मागको आपूर्तिलाई सर्वसुलभ बनाई प्राकृतिक वातावरण र विकास बीच सन्तुलन कायम रहने गरी राष्ट्रिय तथा कबुलियती वन, सामुदायिक वन र भू-संरक्षण तथा जलाधार आदिको विकासमा ध्यान दिइने छ । त्यसै गरी वनजन्य उद्योगको लागि कच्चा पदार्थ उपलब्ध गराउन र जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन र पर्यावरणिय पर्यटनको अवधारणा समेतबाट मनोरम प्राकृतिक स्थलहरूको श्रृजना गर्न राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षहरूको विकास र संचालनमा स्थानीय निजी क्षेत्रको सहभागिता जुटाइने छ । कृषि, सिंचाई, भूमिसुधार र वन क्षेत्रहरूमा आगामी वर्ष कूल ६ अर्ब ६४ करोडको बजेट विनियोजन गरिएको छ, जुन चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमान रु.५ अर्ब २६ करोडको तुलनामा २६.२ प्रतिशतले बढी छ ।
- ७० श्री ५ को सरकार, एशियाली विकास बैक र मित्र राष्ट्र जापानको ऋण सहयोगमा कार्यान्वयन भइरहेको काली गण्डकी "ए" जल विद्युत आयोजना निर्धारित समय भित्र सम्पन्न गरिने छ । विद्युत आपूर्तिमा वृद्धि ल्याउन इलाम पुवा खोला र मोदी खोला जल विद्युत आयोजनाहरूको निर्माण कार्य पनि चालू आर्थिक वर्ष भित्रै सम्पन्न गरिने छ । सौर्य ऊर्जा र ग्रामीण विद्युतीकरणको कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा विस्तार गरिने छ । साथै खिम्ती-भक्तपुर-वालाजु १३२ के.भि. आयोजना लगायतका विभिन्न प्रशासन लाइनहरूको विस्तार गर्ने कार्यलाई व्यापक तुल्याइने छ । भार प्रेषण केन्द्र र

- मध्य-मर्स्याङ्दी जस्ता आयोजनाहरुमा आवश्यक रकम विनियोजन गरिएको छ । विद्युत क्षेत्रमा आगामी आर्थिक वर्ष कूल रु. ८ अर्ब १८ करोडको बजेट विनियोजन गरिएको छ, जुन चालू आर्थिक वर्षको कूल रु. ५ अर्ब २४ करोडको तुलनामा ५६.१ प्रतिशतले बढी छ ।
- ७१ नवौं योजनाको अन्त्यसम्ममा सबै नेपालीलाई खानेपानी सुविधा उपलब्ध गराउने लक्ष अनुरूप आगामी वर्ष कम्तीमा थप आठ प्रतिशत जनसंख्यालाई खानेपानीको सुविधा पुर्याइने छ । काठमाडौं उपत्यकाको खानेपानी अभावको दीर्घकालीन समाधानका क्रममा मेलम्ची खानेपानी आयोजना लगायत शहरी क्षेत्र खानेपानी तथा पुनर्स्थापन आयोजनाका लागि आवश्यक रकम विनियोजन गरिएको छ । खानेपानी र सरसफाईको कार्यमा गैर-सरकारी तथा निजी क्षेत्र लगायत सर्वसाधारण जनतालाई अधिकाधिक मात्रामा सम्मिलित गराइने छ । वागमती नदीको शृद्धिकरणको महत्वलाई दृष्टिगत गरी पशुपति क्षेत्रमा ढल सुधारको लागि रु. ८ करोडको बजेट छुट्याइएको छ । वागमती-विष्णुमतीको संरक्षण र विकासका लागि समेत छुट्टै बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । ए.डि.वी. चौथो चरणको खानेपानी आयोजनाका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । खानेपानी र सरसफाई तर्फ आगामी आर्थिक वर्ष कूल रु. २ अर्ब ६५ करोड रकम विनियोजन गरिएको छ, जुन चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमान रु. १ अर्ब ६८ करोडको तुलनामा ५७.८ प्रतिशतले बढी छ ।
- ७२ जनसंख्याको आधा हिस्सा ओगटेका महिलालाई राष्ट्रिय विकासको मूल प्रवाहमा समाहित गर्दै लग्ने उद्देश्यले लैंगिक विविधता हटाई महिला सशक्तिकरणमा वृद्धि ल्याउन कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य, उद्योग, पर्यटन, खाद्य तथा पोषण, वन र यातायात जस्ता क्षेत्रहरुमा महिला सहभागिता वृद्धि गराउने कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छन् । आपतकालीन नागरीगृहको स्थापना गरी असहाय नारीहरुको पुनर्स्थापना गर्नुका अतिरिक्त कुष्ठ रोगी तथा अपाङ्गहरुको हेरविचारमा विशेष ध्यान दिइने छ । परित्यक्त महिलाहरुको हित हुने विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छन् । आगामी आर्थिक वर्षको निमित्त महिला तथा समाज कल्याणको लागि रु. १ करोड ९० लाखको बजेट छुट्याइएको छ ।
- ७३ नवौं योजना अर्वाधमा साक्षरता अनुपात ७० प्रतिशत पुर्याउने लक्ष अनुरूप अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गरिने छ । हाल परीक्षणको रूपमा दुई जिल्लामा लागू गरिएको अनिवार्य प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रमलाई आगामी वर्ष थप तीन जिल्लामा विस्तार गरिने छ । शिक्षामा महिला सहभागिता वृद्धि गर्न छात्रा छात्रवृत्ति कार्यक्रमका साथै प्राथमिक विद्यालयमा एक महिला शिक्षिका अनिवार्य रूपमा राख्ने व्यवस्था गरिने छ । यस क्रममा आगामी वर्ष आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना लागू भएका ४० जिल्लाका करीव पाँच हजार महिला शिक्षिकाको तलब भत्ता समेत श्री ५ को सरकारको अनुदानबाट व्याहोरिने छ । शाहिदका छोरा छोरीहरुलाई उच्च शिक्षा तहसम्म सरकारीस्तरबाट मासिक छात्रवृत्ति प्रदान गरिने छ । पिछडिएका एवं दलित वर्गका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय जान प्रोत्साहित गर्न दलित विद्यार्थी छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । छात्राहरुको निमित्त बूढानीलकण्ठ स्कूलमा निर्माण गरिने छात्रावासका लागि अनुदान उपलब्ध गराई छात्रावास निर्माण कार्य सम्पन्न गरिने छ । सरकारी विद्यालयहरुलाई श्री ५ को सरकारको श्रोत छुटाई आफ्नै श्रोतबाट सञ्चालन गर्न सम्बन्धित सञ्चालक समितिले चाहेमा त्यस्ता विद्यालयहरुलाई त्रुष्ट बनाई क्रमशः निजी क्षेत्रमा हस्तान्तरण गर्ने व्यवस्था गरिने छ । प्राथमिक विद्यालयहरुको हकमा स्थानीय गा.वि.स. वा नगरपालिकाका वडाहरुलाई यो जिम्मा दिइने छ । विश्व विद्यालयको प्रमाण पत्र तहलाई उच्च माध्यमिक शिक्षामा समाहित गर्ने कार्यक्रम अनुरूप उच्च माध्यमिक शिक्षाको विकास र विसतार गरिने छ । नयाँ विश्वविद्यालयको स्थापना गर्न एवं खुला विश्वविद्यालयको अवधारणालाई मूर्तरूप दिन निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिने छ । हालै स्थापना गरिएको विद्यालय शिक्षक कितावखानाको लागि रकमको व्यवस्था गरिएको छ । विश्व खाद्य कार्यक्रम र श्री ५ को सरकारको संयुक्त लगानीमा दश जिल्लामा व्यवस्था भएको प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार कार्यक्रमका लागि करीव रु. १७ करोडको बजेट प्रस्ताव गरिएको छ । त्यस्तै आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना र प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजनाको उद्देश्य अनुरूप शैक्षिक व्यवस्थापन सुधार, शिक्षक तालीम, भौतिक सुधार र शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्ने कार्यहरुको लागि पनि बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । आगामी आर्थिक वर्ष उच्च शिक्षा सहित शिक्षा क्षेत्रका लागि साधारण र विकास तर्फ समेत कूल रु. ८ अर्ब ७० करोड विनियोजन गरिएको छ, जुन चालू आर्थिक वर्षको शिक्षा क्षेत्रको कूल संशोधित अनुमान रु. ७ अर्ब ९३ करोडको तुलनामा ९.७ प्रतिशतले बढी छ ।
- ७४ स्थानीय विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको लागि रु. ४ अर्ब ३८ करोड छुट्याएको छ । जुन गत वर्षको संशोधित अनुमान रु. ३ अर्ब ९७ करोड भन्दा १० प्रतिशतले बढी छ । जिल्ला विकास समितिले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुको लागि रु. ६५ करोड, गाउँ विकास समिति अनुदानका लागि रु. १ अर्ब ९६ करोड तथा नगरपालिका अनुदानका लागि रु. १४ करोड ५० लाख विनियोजन गरिएको छ ।
- ७५ स्थानीय विकासको सशक्तिकरण गरी सहभागितामूलक विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अधिराज्यको विभिन्न ३० जिल्लामा कामका लागि खाद्यान्न कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम विनियोजन गरेको छ ।
- ७६ जनप्रतिनिधिहरुको सामुहिक प्रयासबाट सर्वसाधारणको जीवनस्तर उठाउन सकिने खालका ससाना विकास निर्माणका आयोजनाहरु सञ्चालन गर्न आवश्यक रकम विनियोजन गरिएको छ । स्थानीय मार्ग भोलुङ्गे पुलहरुको निर्माणबाट विकट ग्रामीण क्षेत्रको विकास प्रक्रियामा परेको राम्रो प्रभावलाई कायमै राख्न १० करोड रुपैयाको व्यवस्था गरिएको छ । महिला

- विकास, दुर्गम क्षेत्र विकास, प्रजा एवं आदिवासि विकास तथा जनजाती उत्थान विकास कार्यक्रम अन्तर्गत सामाजिक विकासका लागि रकम विनियोजन गरिएको छ ।
- ७७ ग्रामीण क्षेत्रमा दूर सञ्चार सेवा उपलब्ध गराउने कार्यलाई तीव्र गतिमा अघि बढाई नेपाल अधिराज्यका खासगरी शहरोन्मुख स्थानहरूमा १५० लाइन क्षमताको टेलिफोन एक्सचेन्ज स्थापना गर्नुका अतिरिक्त काठमाडौं उपत्यका लगायत केही प्रमुख शहरी क्षेत्रहरूमा मोबाइल टेलिफोन सेवा उपलब्ध गराइने छ । दूर सञ्चार सेवाको स्थापना, सञ्चालन र विकासमा निजी क्षेत्रलाई संलग्न गराउनुका लागि क्रममा आवश्यक नीति तथा प्रक्याहरू निर्धारण गरी निजी क्षेत्रलाई समेत दूर सञ्चार सेवा सञ्चालन गर्न इजाजत दिइने छ । सर्वसाधारण जनताको घरदैलोमा हुलाक सेवा पुऱ्याउने क्रममा आगामी आर्थिक वर्षमा थप २० इलाका हुलाक र ४०० गाउँ विकास समितिहरूमा अतिरिक्त हुलाकको स्थापना गरिने छ । आम सञ्चारको प्रमुख माध्यमको रूपमा रहेको रेडियो नेपालको प्रसारणलाई प्रभावकारी बनाउनुका साथै नेपाल अधिराज्यका विकट क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जनतालाई मिडियम वेभ प्रसारण सेवाको सुविधा उपलब्ध गराइने छ । नेपाल टेलिभिजनको प्रसारणलाई अधिराज्यव्यापी बनाउने क्रममा सुदूर पश्चिम क्षेत्रसम्म प्रसारण विस्तार गर्नुका साथै नेपाल टेलिभिजनबाट राष्ट्र भाषाका अतिरिक्त रेडियो नेपालले भैँ विभिन्न राष्ट्रिय भाषाहरूमा समेत समाचार तथा अन्य कार्यक्रमहरूको प्रसारण शुरु गरिने छ । आगामी आर्थिक वर्षको निमित्त सञ्चार तर्फ रु.९२ करोड ९२ लाख विनियोजन गरिएको छ ।
- ७८ वैज्ञानिक तथा प्राविधिक सेवालाई बढी मर्यादित र आकर्षित बनाइने छ । विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको अनुसन्धान र विकास गर्न निजी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहित गरिने छ । ग्रामीण जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने क्रममा साना जलविद्युत, सौर्यशक्ति तथा वायोर्ग्याँस जस्ता ग्रामीण विकासमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने आयोजनाहरूको प्रवर्द्धन एवं कार्यान्वयनमा जोड दिइने छ । जल तथा मौसम विज्ञान सम्बन्धी उपकरण तथा संरचनालाई आधुनिकिकरण गरिने छ । विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको विकासको लागि आगामी आर्थिक वर्षको निमित्त रु.४७ करोड २६ लाख छुट्याइएको छ ।
- ७९ वातावरणको बढ्दो विनाशलाई कम गर्न र दिगो विकासका निमित्त जनसंख्या तथा वातावरण तर्फ संस्थागत सुदृढीकरण, प्रदूषण मापदण्ड तयार गर्ने कार्य, प्रचार प्रसार तथा जनचेतना वृद्धि गर्ने कार्य समेतका लागि आवश्यक रकम छुट्याएको छ ।
- ८० नेपाल अधिराज्यका खासगरी खाद्यान्न अभाव हुने दुर्गम जिल्लाहरूमा सुलभ रूपमा खाद्यान्न आपूर्ति हुन सक्ने व्यवस्था मिलाइने छ । उपभोक्ताहरूको हक र हितको संरक्षण गर्न उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५५ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिने छ । अत्यावश्यक वस्तुहरूको आपूर्ति बढाई मूल्य स्थीरिकरण गर्न उपभोक्ता र सहकारी संस्थाहरूलाई समेत प्रोत्साहित गरिने छ ।
- ८१ गाउँघरमा प्रतिवर्ष प्रसव वेदनाबाट हुने आमा र बच्चाको जन्म मृत्यु दर घटाउन आगामीवर्ष ५८ जिल्लाका जन स्वास्थ्य शाखाहरूबाट जिल्ला जिल्लामै सुडेनी तालीम कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । आगामी वर्ष २० वटा थप प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरू स्थापना गरिने छन् । अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा औषधीको अभाव हुन नदिन आगामी आर्थिक वर्षदेखि सबै जिल्लाहरूमा जिल्लास्तरबाटै औषधी खरिद गरी आपूर्ति गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । भ्रूणहत्या रोगको नियन्त्रणको लागि ४० लाख प्याकेट जीवन जल वितरण गरिने छ । क्षयरोग नियन्त्रणको लागि अधिराज्यभर औषधी वितरण तथा ५० जिल्लामा “अल्पकालिन प्रत्यक्ष निगरानी उपचार कार्यक्रम” (Directly Observed Treatment Short Course - DOTS) सञ्चालन गरिने छ । आगामी वर्ष १० ओटा जिल्ला आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र र २० ओटा आयुर्वेद औषधालयहरू खोलिने छन् । वि.पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानले हालसम्म २०० शैयाको अस्पताल सञ्चालन गरिआएकोमा ३५० शैया थप गरी ५५० शैयाको अस्पताल सञ्चालन गरिने छ । वि.पी. कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पतालको १०० शैया अस्पताल निर्माण कार्य पनि आगामी वर्ष पूरा गरी क्यान्सरका रोगीहरूलाई अस्पतालको अन्तरङ्ग सेवा शुरु गरिने छ । नर्सिङ्ग होमबाट जनतालाई प्रदान गरिने सेवाकोस्तर बढाउन गुणस्तर अनुगमन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । वीर अस्पताललाई एम.आर.आई. (Magnetic Resonance Imaging) लगायतका विभिन्न आधुनिक संयन्त्रबाट सुसज्जित गर्दै लग्ने छ । आगामी आर्थिक वर्ष स्वास्थ्य सेवातर्फ कूल रु. ३ अर्ब ९० करोड बजेट व्यवस्था गरेको छु ।
- ८२ सडक यातायात तर्फ निर्माण चालू रहेका राजमार्गहरूलाई पूरा गर्न प्राथमिकता दिएको छु भने सम्पन्न हुन बाँकी रहेका सहायक मार्गहरू सम्पन्न गर्न र निर्मित सडकको मर्मत र सुधार कार्यलाई विशेष जोड दिने नीति लिएको छु । यस नीति अन्तर्गत महेन्द्र राजमार्ग (पूर्व-पश्चिम राजमार्ग) को कोहलपुर-महाकाली खण्डका २२ वटा फूलहरूको निर्माण कार्यमा तीव्रता ल्याई निश्चित समयमा निर्माण कार्य सम्पन्न गरिने छ । काठमाडौंलाई पूर्वाञ्चलसंग जोड्ने छोटो मार्गको रूपमा विश्वेश्वर प्रसाद कोइराला मार्ग (वनेपा-सिन्धुली-वर्दिवास खण्ड) को निर्माण कार्य तदारुकताका साथ अगाडि बढाइने छ । यस्तै अन्य चालू राजमार्गहरूको लागि पनि रकमको व्यवस्था गरिएको छ । चिसापानी-वीरेन्द्रनगर, नेपालगञ्ज-गुलेरिया, हेटौंटा-लोथर, लोथर-नारायणघाट, भित्तामोड-ढल्केवार, नवलपुर-मलंगवा त्यस्तै ककनी-त्रिशुली, चन्द्रनिगाहपुर-गौर, स्याङ्जा-पोखरा, अत्तरीया-कर्णाली, वीरगन्जकलैया, नारायणघाट-मुग्लिङ्ग जस्ता मार्गहरूको निर्माण एवं स्तरोन्नतिको कार्य विश्व बैंकको सहायतामा सम्पन्न गरिनेछ । त्यसैगरी जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने अन्य राजमार्गहरू जस्तै वेतडी-दाचुला, खोडपे-बभाङ, साँफेबगर-मार्तडी, वीरेन्द्रनगर-जुम्ला, वीरेन्द्रनगर-दैलेख, सल्यान-मुसीकोट, छिन्चु-जाजरकोट, कटारी-

ओखलढुंगा, गाईघाट-दिक्तेल, हिले-भोजपुर, बसन्तपुर-खाँदवारी, फिदिम-ताप्लेजुङ्ग, गोरुसिङ्गे-सन्धिखर्क, तानसेन-रिडी-तम्घास, आदि सडक आयोजनाहरूका लागि पनि रकम विनियोजन गरिएको छ । यसै प्रकारबाट साँफेवगर-मङ्गलसेन सडक, वाग्लुङ्ग-वेनी-जोमसोम सडक, वेंसीशहर-चामे सडक र पुष्पलाल मार्ग (खिम्ती-मन्थली-रामेछाप सडक) का लागि बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । उपरोक्त सडक आयोजनाहरू मध्ये धेरैजसो जिल्ला सदरमुकाम जोड्ने सडकहरूलाई विश्व बैंक र एशियाली विकास बैंकको सहयोग कार्यक्रमबाट बजेट व्यवस्था गर्ने गरी आगामी वर्ष देखि कार्यक्रममा समावेश गरिएको छ । आगामी वर्ष लुम्बिनी-तिलौराकोट राजमार्ग खण्ड र धादिङ्ग जिल्लाको कालुपाण्डे मार्गलाई कालोपत्र गर्ने कार्यक्रम राखिएको छ । सडक बाहेक अन्य यातायाततर्फ भोलुङ्गे पुल निर्माणका साथै जनकपुर-जयनगर रेलमार्ग मर्मत सुधार र जलमार्ग विकासको सम्भाव्यता अध्ययन तथा सर्भेक्षण कार्यका लागि बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । हवाई यातायात लगायत यातायात क्षेत्रका लागि आगामी आर्थिक वर्ष कूल रु. ६ अर्ब ३८ करोड रकम विनियोजन गरिएको छ जुन चालू आर्थिक वर्षको कूल संशोधित अनुमान रु. ४ अर्ब ६९ करोडको तुलनामा ३५.९ प्रतिशतले बढी छ ।

८३ आगामी वर्ष नेपाल भ्रमण वर्ष १९९८ को अवसरमा नेपाल पर्यटन बोर्ड र नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणलाई पूर्णरूपमा सञ्चालनमा ल्याइने छ । निजी, क्षेत्रको समेत सहभागितामा स्वायत्त संस्थाको रूपमा सञ्चालन हुने नेपाल पर्यटन बोर्डबाट पर्यटन प्रवर्द्धनका विविध कार्य गरिने छन् । त्यस्तै नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको स्थापनाबाट अधिराज्य भित्र हवाई यातायात सेवालाई सशक्त, सक्षम, सुविधायुक्त र सरल बनाउन ठोस योगदान मिल्ने छ । त्रिभुवन विमानस्थल लगायत अन्य विमानस्थलका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरिएको छ । आगामी वर्ष देशो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माणको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न गरिने छ । पर्यटन क्षेत्रका लागि आगामी आर्थिक वर्ष कूल रु. २९ करोड रकम विनियोजन गरिएको छ जुन चालू वर्षको संशोधित अनुमानको तुलनामा २३.४ प्रतिशतले बढी छ ।

८४ भगवान बुद्धको जन्मस्थल पवित्र लुम्बिनी क्षेत्रलाई अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध तीर्थस्थलका रूपमा विकसित गर्न तर्जुमा गरिएको गुरु योजनाको कार्यान्वयन तिब्र गरिनेछ । नेपाल भ्रमण वर्ष १९९८ को समापनका अवसरमा आगामी वर्ष लुम्बिनीमा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध शिखर सम्मेलन गरिने छ । त्यसै गरी आगामी वर्ष नवौं दक्षिण एशियाली खेलकूद नेपालमा आयोजना गर्न आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण समयमै सम्पन्न गरिने छ । खेलकूद तथा संस्कृति क्षेत्रका लागि आगामी आर्थिक वर्ष रु. ८९ करोड रकम विनियोजन गरिएको छ जुन गत आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमान रु. ५७ करोडको तुलनामा ५५.२ प्रतिशतले बढी छ ।

८५ मैले माथि उल्लेख गरेका लगायतका साधारण र विकास गरी कूल खर्च रु. ६९ अर्ब ६९ करोड ३३ लाख ३७ हजार मध्ये राजस्वका वर्तमान श्रोतबाट रु. ३४ अर्ब ११ करोड ६५ लाख ५७ हजार, वैदेशिक सहायता अन्तर्गत अनुदानबाट रु. ७ अर्ब ७७ करोड १७ लाख ४५ हजार र ऋणबाट रु. १७ अर्ब ७३ करोड २१ लाख ४ हजार व्यहोरिने भई रु. १० अर्ब ७ करोड २९ लाख ३१ हजार न्यून हुन जाने देखिन्छ ।

सभामुख महोदय,

८६ अब म राजस्व सम्बन्धी प्रस्तावहरू पेश गर्दछु :

८७ आगामी आर्थिक वर्षको निमित्त कर प्रस्ताव तयार गर्दा माननीय सांसदज्यूहरू, अर्थ, वाणिज्य र उद्योगसंग सम्बद्ध संस्था एवं व्यक्तिहरू र टयारिफ बोर्डबाट प्राप्त सुझावहरू समेतलाई मन् गरी मैले बजेट वक्तव्यको शुरुमा उल्लेख गरेका उद्देश्यको परिपूर्तिका लागि निम्न कार्य नीतिमा आधारित रही आ.व. २०५५/५६ को कर प्रस्तावहरू तयार पारेको छु :

(क) आर्थिक क्षेत्रमा देखिएको शिथिलतालाई हटाई स्वदेशी उद्योग, व्यवसाय र आर्थिक क्रियाकलाप फुटाउने तथा सर्वसाधारणलाई राहत पुग्ने गरी करका दरहरूमा समायोजन गर्ने,

(ख) कर चुहावटको समस्यालाई न्यून गर्ने र करको दायरा बाहिर रहेका करदातालाई दायराभित्र ल्याई राजस्व परिचालनमा बृद्धि गर्ने,

(ग) कर प्रशासनलाई सरल, पारदर्शी, सेवामुखी र सक्षम बनाउने ।

८८ अब म अप्रत्यक्ष कर सम्बन्धी प्रस्तावहरू पेश गर्ने अनुमती चाहन्छु ।

८९ कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धनका लागि कृषि यन्त्र सामग्रीको पैठारीमा सहूलियत र स्वदेशी कृषि उत्पादनलाई संरक्षण दिने, स्वदेशी उद्योग एवं निकासी प्रवर्द्धनमा मद्दत पुऱ्याउने, पर्यटन उद्योगलाई प्रोत्साहित गर्ने, वातावरणीय ह्रास र प्रदूषणको समस्यालाई न्यूनीकरण गर्ने, जनस्वास्थ्यको संरक्षण गर्ने र राजस्व परिचालन बृद्धि गर्ने तथा आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज बनाउने दृष्टिले मूल्य अभिवृद्धि कर र भन्सारका दरहरूमा छूट वा मिलान गरेको छु ।

- १० उद्योग बाणिज्य क्षेत्रका प्रतिनिधिहरूसंग भएको सल्लाह तथा ट्यारिफ बोर्डको सुझाव अनुरूप आगामी आर्थिक वर्ष देखि मूल्य अभिवृद्धि कर पूर्णरूपमा लगाउने गरी कर नलाग्ने कारोवार सीमालाई बृद्धि गरी वार्षिक रु.३० लाख पुऱ्याएको छु । साथै, दर्तावाल करदाताको पुराना स्टकको हकमा निजहरुद्वारा बजार मूल्यको आधारमा घोषित गरेको सामानको विक्रीमा असूल गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर (Output Tax) मा ७५ प्रतिशत कर कट्टि गर्न पाउने व्यवस्था मिलाउनुका साथै घोषित विक्री मूल्य तथा साविकमा देखाएको मूल्यको फरक रकममा एक प्रतिशत मात्र पूर्वानुमानित आयकर लाग्ने व्यवस्था गरेको छु ।
- ११ कृषि कार्यमा प्रयोग हुने ट्रेक्टर, कल्टीभेटर, हेरो, लेभलर, थ्रेसर, चारा काट्ने मेशिन, ट हर्ष पावर सम्मको पानी तान्ने पम्प तथा सोमा प्रयोग हुने पाइप, व्याट्रीबाट चल्ने टेम्पो, पशु तथा कृषुका औषधी, फिड सप्लीमेण्ट, भ्याक्सिन र दाना, मत्स्य पालनका सामान, दमकल, एम्बुलेन्स, बैकल्पिक उर्जाका निमित्त आवश्यक सामान तथा स्वदेशभित्र खेर गएका वस्तुको पुनर्प्रशोधनमा मूल्य अभिवृद्धि कर नलाग्ने र भन्सार सहूलियत दिने व्यवस्था गरेको छु । साथै, सर्वसाधारण जनताको राहतका निमित्त सुती कपडामा मूल्य अभिवृद्धि कर नलाग्ने व्यवस्था कायमै राखेको छु ।
- १२ देशका वास्तविक पोषण कर्ता भनेका करदाता नै हुन् । उनीहरुले विना कुनै हिचकिचाहटका साथ इमान्दारिता र स्वाभिमानपूर्वक कर तिर्न पाउनु पर्दछ । यस क्रममा कसैले भ्रमेला खडा गरी नाजायज फाइदा लिन खोजेमा प्रतिकार गरी अडान लिने तथा यसता घटना बारे सम्बन्धित निकायमा जानकारी दिएमा आवश्यक छानविन गरी तत्काल कारवाही गर्ने व्यवस्था समेत मिलाएको छु । साथै सामानका विक्रेताले आफ्नो नाम ठेगाना दर्ता नम्बर समेत खुलेको आधिकारिक बिल काटेर मात्र सामान बेच्नु पर्ने प्रावधान राखेको छु । मूल्यअभिवृद्धि कर पूर्णरूपमा लागू हुन गईरहेको परिप्रेक्ष्यमा उपभोक्ताले सामान किन्दा प्रत्येक पटक आफूले तिरेको करको रसिद नर्वासिकन लिन हुन म समस्त उपभोक्ता वर्गमा अनुरोध गर्दछु । चुहावट रोकथाम गर्नका निमित्त जनजागरण हुनुपर्ने हुंदा यो पुनित कार्यमा सबैको सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।
- १३ कुनै उद्योगले गतवर्ष भन्दा बढी सामान उत्पादन गरेमा त्यस्ता बढी सामानको विक्री समेत भएमा लाग्ने अन्तःशुल्कमा छुट दिने विशेष व्यवस्था (Special Scheme) मिलाई उत्पादनशिलतालाई बढावा दिन खोजेको छु । साथै, अन्तःशुल्कको वर्तमान दरबन्दीमा सामान्य वृद्धि गरेको छु । अवैध मदिना उत्पादनमा समेत प्रयोग हुने गुंड (सख्खर) लाई आगामी आर्थिक वर्षमा अन्तःशुल्क लगाउने प्रस्ताव गरेको छु ।
- १४ मदिना विक्री वितरण सम्बन्धी हाल विद्यमान खुल्ला र अनियन्त्रित व्यवस्थाबाट सामाजिक वातावरणमा विकृति आउन सक्ने सम्भावना बढेकोले यसलाई सुव्यवस्थित गर्न आवश्यक कदम चालिनेछ ।
- १५ अन्तःशुल्कको दर निर्धारण गर्दा त्यस्ता वस्तुहरुको उपभोगको वृद्धिमा नियन्त्रण गर्ने तथा ती वस्तुबाट प्राप्त हुने राजस्वलाई स्थायीत्व दिने अवधारणा राखिएको छ । साथै, मूल्य अभिवृद्धि करलाई प्रभावकारी र अकुण्ठित रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, आयकर व्यवस्थामा सुधार गरी कराधार बढाउने, भन्सारका दरहरुलाई निकट भविष्यमा नेपाल पनि विश्व व्यापार संगठन (WTO) को सदस्य बन्न लागे अनुरूप समायोजन गरी व्यवहारिक र सरल बनाउने, स्वदेशी उद्योग वयवसायको संरक्षण गर्ने तथा राजस्व प्रशासनलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाई राजस्व परिचालन बढाउने जस्ता कुराहरुलाई दृष्टिगत गरी कर प्रस्ताव अघि सारेको छु ।
- १६ राष्ट्र भाषाको साथसाथै राष्ट्रिय भाषाको चलचित्र उत्पादन तथा प्रदर्शनलाई प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले चलचित्रको प्रवेश टिकटमा चलचित्र विकास शुल्क लगाई सोबाट उठेको रकमको निश्चित अंश चलचित्र विकास बोर्डलाई अनुदान दिने व्यवस्था गरेको छु । चलचित्र विकास बोर्डले यस्तो रकम राष्ट्र तथा राष्ट्रिय भाषाका चलचित्र निर्माता तथा प्रदर्शकलाई अनुदान दिने तथा तत्सम्बन्धी विकासका अन्य कार्यमा खर्च गर्न सक्नेछ । यस्तो बोर्डले आफ्नो नियमित कार्य प्रारम्भ नगरेसम्म अनुदान दिने साविकको व्यवस्था यथावत राखेको छु ।
- १७ शुरु वर्ष भएकाले मूल्य अभिवृद्धि करको व्याज जरिवाना अज्ञानतावश लाग्न गएकोमा भिन्हा गर्न सक्ने तथा ऐनमा व्यवस्थित जरिवाना सम्बन्धी प्रावधानलाई नरम बनाउने प्रस्ताव गरेको छु । साथै, २०५५ कार्तिक मसान्तसम्म साविकमा लागेको अन्तःशुल्क र विक्रीकर तथा मनोरन्जन कर चुक्ता गर्ने करदातालाई जरिवाना र विलम्ब शुल्क पूर्ण छुट दिने व्यवस्था गरेको छु ।
- १८ मूल्य अभिवृद्धि करको पूर्ण कार्यान्वयनसंगै पैठारी व्यापारमा कारोवार मूल्यलाई मान्यता दिनुपर्ने आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी भन्सार विभागबाट हालको सन्दर्भ मूल्य (Reference Value) लाई तथ्यहरुको आधारमा परिमार्जन गरिनेछ र सो सन्दर्भ मूल्यलाई आधार मानी कारोवार मूल्य (Transaction Value) लाई मान्यता दिइनेछ । यसबाट पैठारीकर्ताहरुलाई मूल्यांकन गराउने भन्कट हटी व्यापारमा सरलता र सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

९९ मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तः शुल्कका दरहरूमा गरिएको परिवर्तन र प्रशासनिक सुदृढीकरणबाट थप रु.२ अर्ब ३७ करोड ३१ लाख ३० हजार राजस्व परिचालन हुने अनुमान गरेको छु ।

सभामुख महोदय,

- १०० हालका भन्सारका दरहरू (Tariff Slabs) मा ४० प्रतिशतको दर थपि स्वदेशी उद्योगको संरक्षण होस् भन्ने हिसावले हाल ३० प्रतिशत महसूल लागी आएका केही वस्तुमा ४० प्रतिशत लागने गरी समायोजन गरेको छु । उद्योगले पैठारी गर्ने औद्योगिक संयन्त्र (Machinery) मा ५० प्रतिशत भन्सार छुट गरेको छु र मूल्य अभिवृद्धि कर पूर्णतः नलाग्ने गरी प्रस्ताव गरेको छु ।
- १०१ आरामदायी प्रकृतिका १३०० सीसी भन्दा बढीको कार र २७०० सीसी भन्दा बढीको जीपको पैठारीमा १० प्रतिशतका दले विलासिता शुल्क लगाउने नयाँ प्रस्ताव गरेको छु । केही वस्तुमा लाग्दै आउको थप परिमाणात्मक महसूल हटाई सरलीकरण गरेको छु । अन्य वस्तुहरूमा सामान्य रूपले पैठारी भन्सार दर घटबढ गरेको छु ।
- १०२ कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन बढाई निकासी प्रवर्द्धन गर्ने दृष्टिकोणले कृषि ट्याक्टरमा भन्सार कम गर्ने तथा कफी परफ्रेटर मेशिन, चिया उत्पादनका मेशिन, विऊ विजन स्कीनिंग, सर्टिंग गर्ने मेशिन, मौरी पालनका लागि आवश्यक मेशिन, फलफूलको रस निकाल्ने र छान्ने मेशिनमा १ प्रतिशत मात्र भन्सार महसूल लगाउने र रेशमको कोकुनको पैठारीमा लाने भन्सार पूर्ण रूपमा छुट दिने प्रस्ताव गरेको छु । साथै, किसानको सजिलोका निमित्त ट्याक्टर, थ्रेसर, चारा काट्ने मेशिन ल्याउंदा गा.वि.स. वा नगरपालिकाको सिफारिस चाहिने हालको व्यवस्था हटाई सिधै सुविधामा आयात गर्न पाउने व्यवस्था मिलाएको छु ।
- १०३ औद्योगिक प्रवर्द्धनका दृष्टिकोणले कपडा उद्योगले पैठारी गर्ने कृत्रिम रेशाको धागोमा ८० प्रतिशत भन्सार छुट दिएको छु र धागो उद्योगको कच्चा पदार्थको रूपमा पैठारी हुने सबै किसिमको फाईवरहरू र पि.ओ.वाई मा भन्सार महसूल पूर्ण रूपले छुट दिएको छु । साथै, स्वदेशी हस्तकला तथा भाडावर्तन उद्योगको प्रवर्द्धनार्थ त्यस्ता उद्योगले पैठारी गर्ने आल्मोनियम, तामा र पित्तलका ढिक्का, सर्कल र पाताहरू तथा आल्मोनियम स्क्रैपमा ८० प्रतिशत भन्सार छुट दिने प्रस्ताव गरेको छु । रोलिंग मिल्सको कच्चा पदार्थ फर्निश आयल, कम्प्युटर उद्योगले पैठारी गर्ने पार्टपूजांमा पनि भन्सार दर घटाएको छु ।
- १०४ स्वदेशी मुद्रण उद्योगको संरक्षण र प्रोत्साहनका निमित्त विदेशबाट छपाएर ल्याइने मुद्रित सामाग्रीमा १० प्रतिशतका दरले भन्सार लगाउने प्रस्ताव गरेको छु । यसबाट निम्न क्षमतामा संचालन हुन बाध्य स्वदेशी मुद्रण उद्योगहरूलाई राहत मिल्ने विश्वास लिएको छु ।
- १०५ निकासीमूलक उद्योगको प्रवर्द्धनार्थ यस्ता उद्योगले कच्चा पदार्थ वण्डेड वेयर हाउस सुविधामा आयात गरेकोमा निकासी गरी सक्नुपर्ने अवधि बढाई ६ महिनाको सट्टा ९ महिना गरेको छु । निर्यातमूलक तयारी पोशाक उद्योगलाई विक्री गर्ने गरी डाइड उद्योगले विदेशबाट पैठारी गर्ने ग्रे कपडा बेंक ग्यारेन्टीमा छुटाउन पाउने व्यवस्था मिलाएको छु ।
- १०६ जनस्वास्थ्यको संरक्षणका निमित्त स्तरीय औषधीको पैठारी प्रोत्साहित गर्नका लागि भारतबाट डि.आर.पी. अन्तर्गत पैठारी हुने औषधीमा भन्सार महसूल पूर्ण रूपले छुट दिने व्यवस्था गरेको छु ।
- १०७ जनस्वास्थ्यको संरक्षणका लागि चुरोट, मदिरा, जर्दा, खैनी, पान पराग, पान मसला, अर्द्ध प्रशोधित र प्रशोधित सूतीको पैठारीमा भन्सार दर बढाएको छु । यसबाट यस्ता वस्तुको उपभोक्ताहरू निरुत्साहित हुने विश्वास लिएको छु ।
- १०८ प्रदूषण नियन्त्रण र पर्यावरणीय सन्तुलनका दृष्टिकोणले रोपवे संचालनको लागि आवश्यक सम्पूर्ण संयन्त्र र उद्योगहरूले प्रदूषण नियन्त्रण गर्न पैठारी गर्ने यन्त्रमा भन्सार महसूलमा आंशिक छुट दिएको छु । व्याट्रीबाट चल्ने टेम्पो, टूलीवस र बैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी सामानको पैठारीमा दिइएको सुविधा कायमै राखेको छु ।
- १०९ त्रिभुवन विमानस्थल भन्सार कार्यालयमा प्रारम्भ गरिएको स्वचालित भन्सार तथ्यांक प्रणाली (ASYCUDA) लाई आवश्यक परिमार्जन सहित वीरगन्ज, विराटनगर र भैरहवा भन्सार कार्यालयमा लागू गर्न आवश्यक तयारी गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु । यसबाट भन्सारको कार्य प्रक्रियामा एकरूपता, सरलता र पारदर्शीता कायम भै चुहावट नियन्त्रणमा मद्दत मिल्नुका साथै भरपर्दो तथ्यांक सहज रूपमा उपलवध हेन विश्वास लिएको छु ।
- ११० श्री ५ को सरकारले प्रतिवर्ष निकै ठूलो रकम सडक र भौतिक पूर्वाधारको विकास, विस्तार, सुधार, मर्मत र सुदृढीकरणमा लगानी गर्नु परिरहेको छ । आगामी आर्थिक वर्षमा समेत यो आवश्यकता रहेको हुँदा बढ्दो लगानीलाई सडक उपयोग गर्नेहरूबाट संकलन गर्ने उद्देश्यले आगामी आर्थिक वर्षमा पेट्रोलियम पदार्थको आयात महशुलमा सामान्य समायोजन गरेको छु ।

- १११ नेपाल विश्वको एकमात्र हिन्दू अधिराज्य भएकोले हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको धार्मिक आस्थालाई समेत दृष्टिगत गरी गाई तथा गोरुको निकासीमा पूर्ण प्रतिबन्ध लगाउने व्यवस्था मिलाएको छ ।
- ११२ दक्षिण एशियाली खेलकूदको आयोजना गर्न आवश्यक श्रोत जुटाउन विदेशबाट आयात हुने तोकिएका सामानमा पैठारी विन्दूमा ०.५ प्रतिशत साफगेम शुल्क लगाउने प्रस्ताव गरेको छ । यो व्यवस्था आर्थिक वर्ष २०५१/५२ का निमित्त मात्र प्रभावकारी हुने प्रवन्ध मिलाएको छ ।
- ११३ पर्यटन प्रवर्द्धनका निमित्त श्रोत जुटाउने उद्देश्यले तत्सम्बन्धी व्यवसायबाट २ प्रतिशतका दरले पर्यटन सेवा शुल्क उठाउने प्रस्ताव गरेको छ ।
- ११४ भन्सार महसूल, अन्तःशुल्क र विलासिता शुल्क सम्बन्धी प्रस्तावहरू आजैका मितिदेखि प्रभावकारी हुनेछन् । प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष करका दरहरूमा गरीएको थपघट बाहेक अन्य दरहरू यथावत राखिएका छन् ।
- ११५ भन्सारका दरहरूमा गरिएको परिवर्तन र प्रशासनिक सुदृढीकरणबाट रु. ६० करोड थप राजश्व परिचालन हुने अनुमान छ ।
- ११६ अव म प्रत्यक्ष कर सम्बन्धी प्रस्ताव पेश गर्दछु ।
- ११७ हाल विद्यमान व्यक्तिगत आयकर तर्फको कर मुक्त आय सीमा तथा कर दरबाट कम आय वर्गका व्यक्तिलाई बढी करभार परेको महशूस भएकाले व्यक्तिका लागि यस्तो कर मुक्त आय सीमा रु.३० हजारबाट बढाई ४० हजार गरेको छु । साथै, परिवारका लागि यस्तो सीमा ४० हजारबाट बढाई रु.५० हजार कायम गर्ने प्रस्ताव गरेको छु । १५ प्रतिशतले कर लाग्ने आयको सीमा रु.४५ हजारबाट बढी रु.७५ हजार गरेको छु । यो व्यवसायबाट कम आमदानी भएका करदाताहरूलाई राहत पुग्ने विश्वास लिएको छु ।
- ११८ गतवर्ष आयकरको दरमा गरिएको कटौतीबाट राजस्व संकलनमा कमी नआओस् भन्ने उद्देश्यले तत्कालीन व्यवस्थाका रूपमा गतवर्ष भन्दा अढाई प्रतिशतले गरेको दर वृद्धि हुने गरी अतिरिक्त कर (सरचार्ज) लगाउने प्रस्ताव गरेको छु । १५ प्रतिशतका दरले कर लाग्ने वर्गका करदातालाई सरचार्ज नलाग्ने प्रस्ताव गरेको छु ।
- ११९ आयकर कमाउंदाकै बखतमा तिर्दा बढी सजिलो हुने ठानी आगामी आर्थिक वर्षमा पौष, चैत्र र आषाढ गरी ३ किस्तामा आयकर तिर्नुपर्ने गरी “जुन वर्षको आय सो वर्ष मै कर” व्यवस्था लागू गरेको छु ।
- १२० करको दायरा बढाउने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिई आगामी आ.व. मा थप २५ हजार करदातालाई करको दायरामा ल्याउने व्यवस्था गरेको छु । आवश्यक भौतिक साधन, सुविधा उपलब्ध गराई कर कार्यालयहरूलाई कम्प्यूटराइज्ड गरी कार्यक्षमता वृद्धि गर्ने र दक्षताकासाथ छिटो छरितो सेवा दिन सक्ने बनाइने छ । कर कार्यालयको लागि आवश्यक सूचना भन्सार तथा मूल्य अभिवृद्धि कर कार्यालयबाट निरन्तर रूपमा उपलब्ध गराउन कम्प्यूटर नेटवर्क श्रृजना गरिनेछ । काठमाडौं उपत्यका, विराटनगर, धरान, जनकपुर, बीरगन्ज, कलैया, नारायणघाट, पोखरा, भैरहवा र नेपालगन्जका कर कार्यालयहरूलाई पूर्ण रूपले कम्प्यूटराइज्ड गरी करदाताहरूको अभिलेख (Tax Payer's Profile) तयार गर्ने कार्य गरिनेछ ।
- १२१ मुनाफाबाट आयकर तिर्नु नपर्नेले लाभांश वितरण गर्दा लाग्ने लाभांश करको व्यवस्थालाई परिभाषित गरिएको छ । साथै, वित्त कम्पनीमा राखेको संचयकोष रकमलाई कर प्रयोजनार्थ खर्च मान्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसबाट वित्त कम्पनीहरूको निक्षेप वृद्धि हुन जाने विश्वास लिएको छु ।
- १२२ रु.२० लाख भन्दा बढीको कारोवार गर्ने करदाताले अनिवार्य रूपमा लेखा राख्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छु । रु.१ करोड भन्दा मुनीको कारोवार गर्नेले गत वर्ष तिरेको करमा १५ प्रतिशत थप गरी स्वयं कर निर्धारण गरी कर तिरेमा पेश गरेको विवरणलाई नै मान्ने व्यवस्था मिलाएको छु । साथै, स्वयंकरका विवरणहरू छानविन गर्ने पद्धतिलाई बढी व्यवस्थित तुल्याउन कारोवार स्थलमै परीक्षण गर्ने तथा विशेषज्ञहरूको समूहद्वारा परीक्षण गर्ने प्रक्रिया प्रारम्भ गर्न लागेको छु ।
- १२३ तोकिएको शहरी क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्तिको नाममा मोटर गाडी, घरजग्गा, मोबाइल टेलिफोन, क्लबको सदस्यता, क्रेडिट कार्ड तथा गतवर्ष निजी प्रयोजनका निमित्त विदेश भ्रमण गरेको मध्ये कुनै दुई अवस्था भएमा अनिवार्य रूपमा आय विवरण दिनुपर्ने व्यवस्था गरेको छु । यस्ता करदाताले न्यूनतम रु.पाँच हजार कर तिर्नुपर्ने र यो रकम आयमा लागेका अन्य करमा समायोजन गर्न पाउने गरेको छु । साथै, आमदानीको रूपमा निवृत्तिभरण मात्र पाउनेलाई यस्तो कर नलाग्ने प्रस्ताव गरेको छु ।

- १२४ भाडाका सवारी साधनमा लाग्ने पूर्वानुमानित आयकर तथा सवारी साधन कर एवं हवाई उडान करमा सामान्य हेरफेर गरेको छु । बैंक तथा वित्त कम्पनीमा राखेको निक्षेपबाट जम्मा कर्ताले पाउने व्याजको आयमा लाग्ने व्याजकरलाई ५ प्रतिशतबाट वृद्धि गरी ६ प्रतिशत गर्ने प्रस्ताव गरेको छु ।
- १२५ स्वेच्छिक आय घोषणाको कार्यक्रम (Voluntary Disclosure of Income Scheme) अन्तर्गत करदाताको सुविधा एवं कर दायरा तथा संकलन वृद्धि गर्ने उद्देश्यले स्वेच्छाले आफ्नो आय घोषणा गरी कर दाला गर्ने मौका दिएकोमा यस्तो मौका दिँदा पनि अटेर गरी कर नतिर्नेहरूलाई कानून बमोजिम कारवाही गरी कर असूल गर्न थप प्रवन्ध मिलाएको छु ।
- १२६ अग्रिम कर कट्टि व्यवस्थालाई विस्तार गरी नेपाल अधिराज्यभित्र पैठारी हुने सबै किसिमका व्यापारिक वस्तुमा भन्सार विन्दुमा १ प्रतिशत अग्रिम आयकर लिने व्यवस्था गरेको छु । साथै, मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता नहुनेसंग खरिद गर्दा २ प्रतिशतका दरले श्रोतमै अग्रिम कर कट्टि गर्ने व्यवस्था समेत मिलाएको छु । साथै, अग्रिम आयकर कट्टी व्यवस्थाको सुपरिवेक्षण र अनुगमन गर्ने व्यवस्था शुरु गरी यसलाई सरल, पारदर्शी र व्यवस्थित गर्न करदातालाई स्थायी एकाउण्ट नम्बर (Permanent Account Number) दिने प्रस्ताव गरेको छु । करदाताको सुविधाको निमित्त प्रत्येक करदातालाई आफूले तिरेको करको प्रमाण स्वरूप पासबुक दिने व्यवस्था समेत आगामी आ.व. मा लागू गर्न लागेको छु ।
- १२७ मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका र सो कर लाग्ने वस्तुको कारोवार गर्नेको आयकर निर्धारण गर्दा सो कार्यालयले मानेको अभिलेखलाई मान्यता दिने व्यवस्था गरेको छु ।
- १२८ कर विभागका महानिर्देशक समक्ष परेका कर पुनरावेदनको १ वर्ष भित्र टुंगो लगाउने नयाँ व्यवस्था मिलाउनुका साथै महानिर्देशक वा अन्य कुनै न्यायिक निकाय समक्ष २०५४ साल आषाढसम्ममा पुनरावेदन गरेका मुद्दा फिर्ता लिई करको ७५ प्रतिशत तिरेमा बाँकी कर, जरिवाना र शुल्क मिन्हा गर्ने व्यवस्था गरेको छु ।
- १२९ वित्तीय बचतलाई बढी परिमाणमा देशको संगठित वित्तीय संरचनाभित्र आकर्षित गर्ने उद्देश्यले वार्षिक रु. ५ लाख भन्दा बढी रकम बैंक वा वित्त कम्पनीमा जम्मा गर्दा वा शेयर खरिद गर्दा आयकर तिरेको निस्सा वा आफूलाई आयकर नलाग्ने प्रमाण पत्र पेश गर्नुपर्ने हालको व्यवस्थालाई खारेज गरेको छु ।
- १३० रजिष्ट्रेशन दस्तुर तर्फ तीन पुस्ता भित्रको बकसपत्रमा हाल लागि रहेको दस्तुरमा केही छूट प्रस्ताव गरेको छु । साथै, राजिनामातर्फ हालको दर घटाई १० हजारभन्दा बढीको लिखतमा नगरपालिका क्षेत्रका निमित्त १० प्रतिशत र ग्रामीण क्षेत्रका निमित्त ६ प्रतिशत कायम गरेको छु ।
- १३१ प्रत्यक्ष कर राजस्वमा गरिएको उपरोक्त परिवर्तन तथा सुधारहरूबाट रु.१ अर्ब ६९ करोड ८४ लाख थप राजस्व परिचालन हुने अनुमान छ । हवाई उडान कर तथा सवारी साधन करमा गरिएको दरहरूको परिवर्तन तथा सुधारबाट रु. १८ करोड २५ लाख थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।
- १३२ गैर कर राजस्वतर्फ दरहरूमा गरिएको परिवर्तन तथा सुधारबाट रु.५० करोड ८९ लाख १ हजार थप राजस्व परिचालन हुने अनुमान गरेको छु ।
- १३३ प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष करका दरहरूमा गरिएको हेरफेर बाहेक अन्य दरहरू यथावत राखेको छु । राजस्वको वर्तमान श्रोतबाट प्राप्त हुने रकम बाहेक कर र गैर कर राजस्वको दरहरूमा गरिएको परिवर्तन तथा प्रशासनिक सुधारबाट रु.५ अर्ब ३६ करोड २९ लाख ३१ हजार थप राजस्व परिचालन हुन गई रु. ४ अर्ब ७१ करोड खुद न्यून रहन जाने छ ।

सभामुख महोदय,

- १३४ माथि उल्लेख भए बमोजिम मैले पेश गरेको व्यय विवरण अनुसार रु. ४ अर्ब ७१ करोड न्यून पूर्ति गर्न बैकिङ्ग क्षेत्रबाट रु.२ अर्ब ८५ करोड तथा गैर बैकिङ्ग क्षेत्रबाट रु.१ अर्ब ८६ करोड आन्तरिक ऋण उठाई पूर्ति गरिनेछ ।
- १३५ आर्थिक वर्ष २०५३/५४ को यथार्थ आय व्यय, आर्थिक वर्ष २०५४/५५ को संशोधित आय व्ययको अनुमान र आर्थिक वर्ष २०५५/५६ को अनुमानित आय व्यय अनुसूचीहरूमा उल्लेख गरेको छु ।
- १३६ मित्रराष्ट्र तथा दातृ संस्थाहरूबाट श्री ५ को सरकारलाई दिइने प्राविधिक सहायता तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर-सरकारी संस्थाहरू सम्बन्धी संक्षिप्त विवरण छुट्टै प्रस्तुत गरेको छु ।

- १३७ उल्लेखित बजेट कार्यक्रमहरूको प्रभावलाई दृष्टिगत गर्दा आर्थिक वर्ष २०५५।५६ मा मुद्रा प्रदायको वृद्धि दर करीव १३ प्रतिशत हुने तथा मूल्य वृद्धि ६.५ प्रतिशत मात्र हुने अनुमान गरिएको छ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक वर्ष राजस्व संकलन कूल गार्हस्थ उत्पादनको ११.९ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ । आगामी आर्थिक वर्षमा कृषि उत्पादनको वृद्धि, निजी क्षेत्रमा बढ्ने सक्ने आर्थिक क्रियाकलाप, सरकारी विकास खर्चमा हुने वृद्धि तथा सुधार समेतलाई ध्यानमा राख्दा कूल गार्हस्थ उत्पादन करीव ६ प्रतिशतले बढ्ने अनुमान छ ।
- १३८ आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा सल्लाह र सुझाव दिई सहयोग गर्नु हुने माननीय सांसद मित्रहरु, विभिन्न क्षेत्रका संघ संस्था एवं महानुभावहरु, विद्वान वर्ग, महामहिम राजदूतहरु तथा दातृसंस्थाका प्रतिनिधि मित्रहरु सबैप्रति म आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । साथै नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा निरन्तर सघाउ पुऱ्याउने मित्रराष्ट्रहरु तथा दातृ संस्थाहरुलाई पनि आजको यस अवसरमा म श्री ५ को सरकारको तर्फबाट हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।
- १३९ अन्तमा, आर्थिक वर्ष २०५५।५६ को यस बजेटको सफल कार्यान्वयनको लागि सबै पक्षबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राखेको छु ।
जय नेपाल !

आय व्ययको विवरण

अनुसूची १
रु. हजारमा

विवरण	आ.व. २०५३/५४ को यथार्थ	आ.व. २०५४/५५ को संशोधित अनुमान	आ.व. २०५५/५६ को अनुमान
कूल खर्च	५०७२३७१	५७७०७२९३	६९६९३३३७
साधारण तर्फ	२४१६११५२	२७६९३९४८	३१९५२१८४
विकास तर्फ	२६५४२५५९	३००१३३४५	३७७४११५३
खर्च व्यहोर्ने श्रोतहरु	३६३६१७४२	३८७९२३१४	४७२५१२३३
राजश्व	३०३७३४५३	३२७९९१०४	३९४७९४८८
राजश्वको वर्तमान श्रोतबाट	३०३७३४५३	३२७९९१०४	३४११६५५७
कर परिवर्तन तथा प्रशासनिक सुधार			५३६२९३१
वैदेशिक सहायता (अनुदान)	५९८८२८९	५९९३२१०	७७७७७४५
द्विपक्षीय	५१६२०४८	५१६३१४९	६४९९३३७
बहुपक्षीय	८२६२४१	८३००६१	१२७२४०८
बचत (+), न्यून (-)	-१४३६१९६९	-१८९१४९७९	-२२४४२१०४
न्यून पूर्ति गर्ने श्रोतहरु			
वैदेशिक सहायता (ऋण)	९०४३६२२	१२६८२८०८	१७७३२१०४
द्विपक्षीय	८५०७३२	१३४०२१४	७६५९७०
बहुपक्षीय	८१९२८९०	११३४२५९४	१६९६६१३४
आन्तरिक ऋण	३००००००	३४०००००	४७१००००
वैकिङ्ग क्षेत्र	१५०००००	१६०००००	२८५००००
गैर वैकिङ्ग क्षेत्र	१५०००००	१८०००००	१८६००००
नगद मौज्जातमा परिवर्तन (-बचत)	२३१८३४७	२८३२१७१	

राजश्व अनुमान
आर्थिक वर्ष २०१५/१६

अनुसूची २
रु. हजारमा

संकेत संख्या	शीर्षक	वर्तमान श्रोतबाट	कर परिवर्तन तथा प्रशासनिक सुधारबाट	जम्मा
१.१.०१.००	वैदेशिक व्यापारमा आधारित वस्तुगत कर	९४२००००	६०००००	१००२००००
१.१.०१.१०	पैठारी महसूल	७८६५८००	५०००००	८३६५८००
१.१.०१.२०	समकारक महसूल	१६२२००	०	१६२२००
१.१.०१.३०	भारतीय अन्तःशुल्क फिर्ता	११६००००	०	११६००००
१.१.०१.४०	निकासी महसूल	१०००००	१०००००	२०००००
१.१.०१.५०	निकासी सेवा शुल्क	१२००००	०	१२००००
१.१.०१.६०	भन्सारको अन्य आय	१२०००	०	१२०००
१.१.०२.००	वस्तु तथा सेवामा आधारित आन्तरिक वस्तुगत कर	११२२४७५८	२५५५६३०	१३७८०३८८
१.१.०२.१०	विक्री कर/मूल्यअभिवृद्धि कर	७४३५८००	१९८४२००	९४२००००
१.१.०२.११	उत्पादन	१०५६०००	३०७२००	१३६३२००
१.१.०२.१२	पैठारी महसूल	५२५००००	१२५००००	६५०००००
१.१.०२.१३	विक्री वितरण	४९५९००	३५०९००	८४६८००
१.१.०२.१४	सेवा	६३३९००	७६१००	७१००००
१.१.०२.२०	अन्तःशुल्क	२८६८५७०	३८८९३०	३२५७५००
१.१.०२.२१	चुरोट	१४५५८६०	१८४१४०	१६४००००
१.१.०२.२२	विडी	२२३००	२०००	२४३००
१.१.०२.२३	उच्च कोटीको मदिरा	८७००००	१२६०००	९९६०००
१.१.०२.२४	निम्न कोटीको मदिरा	४०००	०	४०००
१.१.०२.२५	वियर	५१४०१०	२५९९०	५४००००
१.१.०२.२६	अन्य औद्योगिक उत्पादन	२४००	५०८००	५३२००
१.१.०२.३०	ठेक्का कर	२५००००	०	२५००००
१.१.०२.४०	मनोरञ्जन कर	१००००	०	१००००
१.१.०२.५०	सावरी साधन कर	२१२८८८	२२५००	२३५३८८
१.१.०२.६०	होटेल कर	५०००	०	५०००
१.१.०२.७०	हवाई उडान कर	४४२५००	१६००००	६०२५००
१.१.०२.७१	आन्तरिक हवाई उडान कर	४२५००	३००००	७२५००
१.१.०२.७२	वाह्य हवाई उडान कर	४०००००	१३००००	५३००००
	प्रत्यक्ष कर जम्मा	२०६४४७५८	३१५५६३०	२३८००३८८
१.१.०३.००	आयकर	४२८००००	१५०००००	५७८००००
१.१.०३.१०	संस्थागत आय कर	२६२००००	७०००००	३३२००००
१.१.०३.११	सरकारी प्रतिष्ठानहरु	१०७००००	२६००००	१३३००००
१.१.०३.१२	पब्लिक लिमिटेड कम्पनीहरु	८०००००	२४००००	१०४००००
१.१.०३.१३	प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीहरु	७५००००	२०००००	९५००००
१.१.०३.२०	व्यक्तिगत आयकर	११७००००	७५००००	१९२००००
१.१.०३.२१	पारिश्रमिक	२५००००	१०००००	३५००००
१.१.०३.२२	उद्योग, व्यापार पेशा तथा व्यवसाय	९२००००	६५००००	१५७००००
१.१.०३.३०	घर जग्गा बहाल कर	२५००००	०	२५००००
१.१.०३.४०	ब्याज कर	२४००००	५००००	२९००००
१.१.०४.००	घर जग्गा तथा अन्य सम्पत्तिमा लाग्ने कर	१११३२००	१९८४००	१३११६००
१.१.०४.१०	मालपोत	१०००	०	१०००
१.१.०४.२०	भूमिकर	६००	०	६००
१.१.०४.३०	घर जग्गा रजिष्ट्रेशन	१००६६००	१९८४००	१२०५०००
१.१.०४.४०	घर जग्गा कर	१०५०००	०	१०५०००
	प्रत्यक्ष कर जम्मा	५३९३२००	१६९८४००	७०९१६००
	कर राजश्व जम्मा	२६०३७९५८	४८५४०३०	३०८९१९८८
१.१.०५.००	दस्तुर तथा शुल्क	१३५३११३	१२५५८७	१४७८७००
१.१.०५.१०	फर्म रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५७८३६	५३६३	६३१९९
१.१.०५.२०	एजेन्सी रजिष्ट्रेशन दस्तुर	३७७३	३४९	४१२२
१.१.०५.३०	हात हातियार रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१९३२	१८०	२११२
१.१.०५.४०	सवारी इजाजत दस्तुर	७०७३७	६५५५	७७२९२

१.१.०५.५०	निकासी पैठारी इजाजत दस्तुर	१६७३०	१५४७	१८२७७
१.१.०५.६०	परीक्षा दस्तुर	२१०२८	१९५२	२२९८०
१.१.०५.७०	पासपोर्ट दस्तुर	४१२१००	३८२५९	४५०३५९
१.१.०५.८०	पर्यटन शुल्क	७०१८९४	६५१५४	७६७०४८
१.१.०५.८१	भिसा शुल्क	४१६८६४	३८७०३	४५५५६७
१.१.०५.८२	पर्वतारोहण तथा ट्रेकिङ्ग शुल्क	२७००८८	२५०६५	२९५१५३
१.१.०५.८३	अन्य शुल्क	१४९४२	१३८६	१६३२८
१.१.०५.९०	अन्य प्रशासनिक दस्तुर	६७०८३	६२२८	७३३११
१.१.०६.००	हण्ड, जरिवाना र जफत	१३३३०९	१२४९१	१४५८००
१.१.०६.१०	न्यायीक दस्तुर, दण्ड, जरिवाना र जफत	९८३१७	९२१३	१०७५३०
१.१.०६.२०	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	३४९९२	३२७८	३८२७०
१.१.०७.००	सरकारी सम्पत्ति, सेवा तथा वस्तुहरुको विक्री तथा	१३७९७३७	१२७७६३	१५०७५००
१.१.०७.१०	जलश्रोत क्षेत्रको आय	३१७४५७	२९३९५	३४६८५२
१.१.०७.११	पिउने पानी	२३३५०	२१६२	२५५१२
१.१.०७.१२	सिंचाई	१३९३	१२९	१५२२
१.१.०७.१३	विद्युत	२९२७४	२७१०४	३१९८१८
१.१.०७.२०	हुलाक क्षेत्रको आय	२१६४३०	२००४४	२३६४७४
१.१.०७.३०	खाद्य कृषि क्षेत्रको आय	२५५९८	२३६९	२७९६७
१.१.०७.४०	शिक्षा क्षेत्रको आय	५१३३२	४७५३	५६०८५
१.१.०७.५०	वन क्षेत्रको आय	४०८७२२	३७८४७	४४६५६९
१.१.०७.६०	यातायात क्षेत्रको आय	२६५०५९	२४५४६	२८९६०५
१.१.०७.७०	सरकारी क्षेत्रको अन्य आय	९५१३९	८८०९	१०३९४८
१.१.०८.००	लामांश	१५७०८४१	१४५४५९	१७१६३००
१.१.०८.१०	वित्तीय प्रतिष्ठान	१५०६३२७	१३९४८५	१६४५८१२
१.१.०८.२०	ब्यापारीक प्रतिष्ठान	५५७५७	५१६४	६०९२१
१.१.०८.३०	औद्योगिक प्रतिष्ठान	८३३५	७७	९१०६
१.१.०८.०४	सेवा मूलक प्रतिष्ठान	४२२	३९	४६१
१.१.०८.५०	अन्य	०	०	०
१.१.०९.००	ब्याज कर	१७०३७९६	०	१७०३७९६
१.१.०९.१०	वित्तीय प्रतिष्ठान	६७४४०	०	६७४४०
१.१.०९.२०	ब्यापारीक प्रतिष्ठान	०	०	०
१.१.०९.३०	औद्योगिक प्रतिष्ठान	४८९०६	०	४८९०६
१.१.०९.४	सेवा मूलक प्रतिष्ठान	१५८४९७५	०	१५८४९७५
१.१.०९.५०	अन्य	२४७५	०	२४७५
१.१.१०.००	रोयल्टी र सरकारी सम्पत्ति विक्री	६७६८००	८७५००	७६४३००
१.१.१०.१०	रोयल्टी	४६३२२७	०	४६३२२७
१.१.१०.११	खानी रोयल्टी	४४२३	०	४४२३
१.१.१०.१२	जलश्रोत सम्बन्धी रोयल्टी	४३९६८४	०	४३९६८४
१.१.१०.१३	अन्य रोयल्टी	१९१२०	०	१९१२०
१.१.१०.२०	विक्री	२१३५७३	८७५००	३०१०७३
१.१.१०.२१	सरकारी घर जग्गा विक्री	१७३५२६	०	१७३५२६
१.१.१०.२२	सरकारी सामान विक्री	१४३८१	८७५००	१०१८८१
१.१.१०.२३	अन्य विक्री	२५६६६	०	२५६६६
१.१.११.००	साँव फिर्ता	११५६८००	०	११५६८००
१.१.११.१०	वित्तीय प्रतिष्ठान	३८७३८	०	३८७३८
१.१.११.२०	ब्यापारीक प्रतिष्ठान	११	०	११
१.१.११.३०	औद्योगिक प्रतिष्ठान	१०००९९	०	१०००९९
१.१.११.४०	सेवा मूलक प्रतिष्ठान	१००५२३६	०	१००५२३६
१.१.११.५०	अन्य	१२७१६	०	१२७१६
१.१.१२.००	दातव्य तथा उपहार विविध आय	१०४२०३	१०१०१	११४३०४
१.१.१२.१०	दातव्य तथा उपहार	३७	०	३७
१.१.१२.२०	विविध आय	१०४१६६	१०१०१	११४२६७
	गैर कर राजश्व जम्मा	८०७८५९९	५०८९०१	८५८७५००
	राजश्व जम्मा	३४११६५५७	५३६२९३१	३९४७९४८८
	* वक्यौताबाट समेत			

आर्थिक वर्ष २०५५।५६ को बजेट अनुमानको सारांश

अनुसूची ३

रु. हजारमा

विवरण	२०५३।५४ को यथार्थ खर्च	२०५४।५५ को संशोधित अनुमान	२०५५।५६ को अनुमान
कुल खर्च	५०७२३७१	५७७०७२९३	६९६९३३३७
साधारण	२४१८११५२	२७६९३९४८	३१९५२१८४
विकास	२६५४२५५९	३००१३३४५	३७७४११५३
विकास केन्द्रीयस्तर	२०४७७९६८	२३७९५७६५	३१०४९६२४
विकास जिल्लास्तर	६०६४५९१	६२१७५८०	६६९१५२९
संचित कोष माथि व्ययभार हुने	७७६३६९	८५१७०५८	९३४८८६३
संचित कोषबाट विनियोजन हुने	४३००७३४२	४९१९०२३५	६०३४८४७४
कर्मचारी खर्च			१३२७८४१६
अन्य खर्च			२६२०९४२९
पूँजीगत खर्च			३०२०५४९२

आर्थिक वर्ष २०५५/५६ को व्यय अनुमान

अनुसूची ४

रु. हजारमा

अनुदान संख्या	विवरण	साधारण	विकास	जम्मा
११	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरवार	८३४१०	०	८३४१०
१२	राजपरिषद्	६१६१	०	६१६१
१३	संसद	१३६८६८	०	१३६८६८
१४	अदालत	२८८७७५	०	२८८७७५
१५	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	६५४८	०	६५४८
१६	महालेखा परिक्षकको विभाग	३५२०३	११६४४	४६८४७
१७	लोक सेवा आयोग	३६५१८	१५०००	५१५१८
१८	निर्वाचन आयोग	६१२२६	०	६१२२६
१९	महान्यायाधिवक्तको कार्यालय	५००४२	०	५००४२
२०	न्याय परिषद्	१६९३	०	१६९३
२५	प्रधानमन्त्रिको कार्यालय	८०४०	०	८०४०
२६	उप-प्रधानमन्त्रिको कार्यालय	२८९५	०	२८९५
३०	मन्त्रिपरिषद्	३१९६६	०	३१९६६
३५	अर्थ मन्त्रालय	३०२९४०	४७३५६१	७७६५०१
३६	आपूर्ति मन्त्रालय	४०५६	३०३५००	३०७५५६
३७	आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय	१०१९३२	१७७४७८	१८७३४१०
३८	उद्योग मन्त्रालय	२३२८०५	२८०१७६	५१२९८१
३९	कानून तथा न्या मन्त्रालय	१८४६३	०	१८४६३
४०	कृषि मन्त्रालय	१०४२०४	२२४६७६४	२३५०९६८
४५	गृह मन्त्रालय	३३४१६३७	४५००	३३४६१३७
४६	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	५८१०	३२८१०	३८६२०
४७	जलश्रोत मन्त्रालय	१३४०२३	३५५२७८४	३६८६८०७
४८	निर्माण तथा यातायात मन्त्रालय	१८३६२७	५१४४५२६	५३२८१५३
४९	पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	१०८५३३	१५२२७६६	१६३१२९९
५०	परराष्ट्र मन्त्रालय	७८१३३३	०	७८१३३३
५५	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	२४७१४७	२५७२७५	५०४४२२
५६	महिला तथा सामाज कल्याण मन्त्रालय	५१३८६	१८९७२	७०३५८
५७	युवा, खेलकूद तथा संस्कृति मन्त्रालय	१०१०९७	८९०३४०	१९०१३७
५८	रक्षा मन्त्रालय	३०३०३४३	०	३०३०३४३
५९	वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय	८१२७०९	५५१८१३	१३६४५२२
६०	वाणिज्य मन्त्रालय	२११७७	७२८३५०	७४९५२७
६१	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	१२०६४	४७२६५३	४८४७१७
६५	शिक्षा मन्त्रालय	६४०३३४०	२३०१०३३	८७०४३७३
६६	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	३६५८३	३५००	४००८३
६७	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	६६७९४५	८६५८१	७५४५२६
६८	संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय	४६९६	६०००	१०६९६
६९	स्थानीय विकास मन्त्रालय	३४०८०	४२४२९७५	४२७७०५५
७०	स्वास्थ्य मन्त्रालय	१२६८२०७	२६३९०१६	३९०७२२३
७१	श्रम मन्त्रालय	१३८५२	५८७१९	७२५७१
७२	राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	५३७३९	२८३५२	८२०९१
८१	अर्थ मन्त्रालय – आन्तरिक ऋण भुक्तानी	४१५६००१	०	४१५६००१
८२	अर्थ मन्त्रालय – वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	३०९५२००	०	३०९५२००
८३	अर्थ मन्त्रालय – वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	१८५७६५०	०	१८५७६५०
८६	अर्थ मन्त्रालय – लगानी वैदेशिक संस्थाहरु	२५४००	०	२५४००
८७	अर्थ मन्त्रालय – लगानी सार्वजनिक संस्था	०	९७०४२६५	९७०४२६५
८८	अर्थ मन्त्रालय – लगानी अन्य	०	९६०००	९६०००
९५	अर्थ मन्त्रालय –विविध	३९९०८६०	२९५८००	४२८६६६०
	जम्मा	३१९५२१८४	३७७४११५३	६९६९३३३७

संकेत संख्या	शीर्षक	आर्थिक वर्ष २०५३/५४ को यथार्थ	आर्थिक वर्ष २०५४/५५ को संशोधित अनुमान
१.१.०१.००	वैदेशिक व्यापारमा आधारित वस्तुगत कर	८३०९११९	८५९७१२३
१.१.०१.१०	पैठारी महसूल	७०९३२०१	७०८९०१९
१.१.०१.२०	समकारक महसूल	१४३१६	१४१०००
१.१.०१.३०	भारतीय अन्तःशुल्क फिर्ता	१००९०९१	११५७७०४
१.१.०१.४०	निकासी महसूल	६१६४५	१०००००
१.१.०१.५०	निकासी सेवा शुल्क	१०६१९६	९९६००
१.१.०१.६०	भन्सारको अन्य आय	२४६७०	९८००
१.१.०२.००	वस्तु तथा सेवामा आधारित आन्तरिक वस्तुगत कर	१०८८१४२३	११२९९८९९
१.१.०२.१०	विक्री कर/मूल्यअभिवृद्धि कर	७१२६५३०	७८१७०६
१.१.०२.११	उत्पादन	१३६११०४	१२००००६
१.१.०२.१२	पैठारी महसूल	५१४७६१	४९६६६००
१.१.०२.१३	विक्री वितरण	४४३३६	४६३२००
१.१.०२.१४	सेवा	५७३९२९	५५१९००
१.१.०२.२०	अन्तःशुल्क	२२९८१५०	२८०११७१
१.१.०२.२१	चुरोट	१०६२७०४	१३५८८३९
१.१.०२.२२	विडी	४१८७	२७४९७
१.१.०२.२३	उच्च कोटीको मदिरा	६०४४६६	७४६३४२
१.१.०२.२४	निम्न कोटीको मदिरा	३२०३१	०
१.१.०२.२५	वियर	४८९०२४	५८७१०७
१.१.०२.२६	अन्य औद्योगिक उत्पादन	१०५७३८	८१३८६
१.१.०२.३०	ठेक्का कर	६२१२८९	५६४१९९
१.१.०२.४०	मनोरञ्जन कर	११३९७०	१०७७९०
१.१.०२.५०	सावरी साधन कर	१०६१८०	१८४८५०
१.१.०२.६०	होटेल कर	३०११२०	६५१८३
१.१.०२.७०	हवाई उडान कर	३१४१८४	३९५०००
१.१.०२.७१	आन्तरिक हवाई उडान कर	२२३७५	३७५००
१.१.०२.७२	वायु हवाई उडान कर	२९१८०९	३५७५००
	अप्रत्यक्ष कर जम्मा	१९१९०५४२	१९८९७०२२
१.१.०३.००	आयकर	४१२३३५२	४७७८६२६
१.१.०३.१०	संस्थागत आय कर	२६९३२६२	२८५६०००
१.१.०३.११	सरकारी प्रतिष्ठानहरु	१२३११०४	१२६७७००
१.१.०३.१२	पब्लिक लिमिटेड कम्पनीहरु	८५८३८४	८४३२००
१.१.०३.१३	प्राइभेट लिमिटेड कम्पनीहरु	६०३७७४	७४५१००
१.१.०३.२०	व्यक्तिगत आयकर	११३५६३२	१५५५८००
१.१.०३.२१	पारिश्रमिक	१६८१२८	२७१२००
१.१.०३.२२	उद्योग, व्यापार पेशा तथा व्यवसाय	९६७५०४	१२८४६००
१.१.०३.३०	घर जग्गा बहाल कर	१४००९१	१६६०००
१.१.०३.४०	ब्याज कर	१५४३६७	२००८२६
१.१.०४.००	घर जग्गा तथा अन्य सम्पत्तिमा लागने कर	१११०३५९	१०९२३५०
१.१.०४.१०	मालपोत	५४५६	५००
१.१.०४.२०	भूमिकर	४१५	२००
१.१.०४.३०	घर जग्गा रजिष्ट्रेशन	१००९५०३	९९१५००
१.१.०४.४०	घर जग्गा कर	९४९८५	१००१५०
	प्रत्यक्ष कर जम्मा	५२३३७११	५८७०१७६
	कर राजश्व जम्मा	२४४२४२५३	२५७६७९९८
१.१.०५.००	दस्तुर तथा शुल्क	९७७५४६	११५५१००
१.१.०५.१०	फर्म रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४४८५७	४९१६०
१.१.०५.२०	एजेन्सी रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२५२३	३२०७
१.१.०५.३०	हात हतियार रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२०३८	१६४२
१.१.०५.४०	सवारी इजाजत दस्तुर	५२९३२	६०१२४
१.१.०५.५०	निकासी पैठारी इजाजत दस्तुर	१३४११	१४२२०

१.१.०५.६०	परीक्षा दस्तुर	१५९४९	१७८७३
१.१.०५.७०	पासपोर्ट दस्तुर	३५१०७४	३५०२७०
१.१.०५.८०	पर्यटन शुल्क	४५२११६	६०१५८६
१.१.०५.८१	भिसा शुल्क	२३५७६९	३५४३२०
१.१.०५.८२	पर्वतारोहण तथा ट्रेकिङ्ग शुल्क	२१००९३	२३४५६६
१.१.०५.८३	अन्य शुल्क	६२५४	१२७००
१.१.०५.९०	अन्य प्रशासनिक दस्तुर	४२६४६	५७०१८
१.१.०६.००	हण्ड, जरिवाना र जफत	९६४६४	११३४००
१.१.०६.१०	न्यायीक दस्तुर, दण्ड, जरिवाना र जफत	७८२७१	८३६३४
१.१.०६.२०	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१८१९३	२९७६६
१.१.०७.००	सरकारी सम्पत्ति, सेवा तथा वस्तुहरुको विक्री तथा	९९६३९०	११७७५००
१.१.०७.१०	जलश्रोत क्षेत्रको आय	२२८१६	२७४७७५
१.१.०७.११	पिउने पानी	१९१३३	१९८४३
१.१.०७.१२	सिंचाई	१६६४	११८४
१.१.०७.१३	विद्युत	२०१९	२५३७४८
१.१.०७.२०	हुलाक क्षेत्रको आय	१६५७३८	१८३९२२
१.१.०७.३०	खाद्य कृषि क्षेत्रको आय	३०७०४	२१७५३
१.१.०७.४०	शिक्षा क्षेत्रको आय	३७६७	४३६२२
१.१.०७.५०	वन क्षेत्रको आय	३६९७१२	३४७३३२
१.१.०७.६०	यातायात क्षेत्रको आय	२७०३३०	२२५२४७
१.१.०७.७०	सरकारी क्षेत्रको अन्य आय	९९९२३	८०८४९
१.१.०८.००	लाभांश	११३४३५५	१३४४९००
१.१.०८.१०	वित्तीय प्रतिष्ठान	११२०६८७	१२९००७६
१.१.०८.२०	ब्यापारीक प्रतिष्ठान	०	४७३८२
१.१.०८.३०	औद्योगिक प्रतिष्ठान	६०	७०८३
१.१.०८.०४	सेवा मूलक प्रतिष्ठान	१३३२२	३५९
१.१.०८.५०	अन्य	२८६	०
१.१.०९.००	ब्याज कर	१३५७६८२	१५७४९०६
१.१.०९.१०	वित्तीय प्रतिष्ठान	७५५७२	५३५६२
१.१.०९.२०	ब्यापारीक प्रतिष्ठान	०	०
१.१.०९.३०	औद्योगिक प्रतिष्ठान	४८८६५	३८०३९
१.१.०९.४	सेवा मूलक प्रतिष्ठान	१२३६६७७	१४८१३८०
१.१.०९.५०	अन्य	५६८	१९२५
१.१.१०.००	रोयल्टी र सरकारी सम्पत्ति विक्री	४४७८८७	५५६४००
१.१.१०.१०	रोयल्टी	३९७०६०	३८०८२१
१.१.१०.११	खानी रोयल्टी	२९६१	३६३६
१.१.१०.१२	जलश्रोत सम्बन्धी रोयल्टी	३८०००३	३६१४६८
१.१.१०.१३	अन्य रोयल्टी	१४०९६	१५७१७
१.१.१०.२०	विक्री	५०८२७	१७५५७९
१.१.१०.२१	सरकारी घर जग्गा विक्री	१६१३६	१४२६५५
१.१.१०.२२	सरकारी सामान विक्री	१७४३९	११८२३
१.१.१०.२३	अन्य विक्री	१७२५२	२११०१
१.१.११.००	साँव फिर्ता	८६३०३२	१०२००००
१.१.११.१०	वित्तीय प्रतिष्ठान	१५२६१३	३०१३०
१.१.११.२०	ब्यापारीक प्रतिष्ठान	०	९
१.१.११.३०	औद्योगिक प्रतिष्ठान	१३८३०३	७७८५५
१.१.११.४०	सेवा मूलक प्रतिष्ठान	५७१९२६	९०२११६
१.१.११.५०	अन्य	१९०	९८९०
१.१.१२.००	दातव्य तथा उपहार विविध आय	७५८४४	८८९००
१.१.१२.१०	दातव्य तथा उपहार	२६	३२
१.१.१२.२०	विविध आय	७५८१८	८८८६८
	गैर कर राजश्व जम्मा	५९४९२००	७०३१०६
	राजश्व जम्मा	३०३७३४५३	३२७९९१०४

साधारण तथा विकास तर्फको व्यय स्थिति

रु. हजारमा

अनुदान संख्या	विवरण	आ.व. २०५३/५४ को यथार्थ खर्च		आ.व. २०५४/५५ को संशोधित अनुमान	
		साधारण	विकास	साधारण	विकास
११	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरवार	६९६२८	०	७३४१०	०
१२	राजपरिषद्	४७३१	०	५१६४	०
१३	संसद	१००२६६	०	११७९५६	०
१४	अदालत	२२३१०६	०	२४१८३९	०
१५	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	५१८०	०	५९७०	०
१६	महालेखा परिक्षकको विभाग	२६६००	०	३१०००	१५००
१७	लोक सेवा आयोग	३७०८६	०	३९८९६	३०००
१८	निर्वाचन आयोग	१८५९५०	०	३७२३५	०
१९	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	३८४५५	०	४१९२०	०
२०	न्याय परिषद्	१२८६	०	१४००	०
२५	प्रधानमन्त्रिको कार्यालय	५५११	०	६४३२	०
२६	उप प्रधानमन्त्रीको कार्यालय	०	०	२५००	०
३०	मन्त्रिपरिषद्	२६३१५	०	२८८४९	०
३५	अर्थ मन्त्रालय	२२७६९१	२४८३२६	२६३४८४	२१८८५३
३६	आपूर्ति मन्त्रालय	३०४३	२०६०१५	३३००	२६०९३६
३७	आवास तथा भौतिक योजना मन्त्रालय	७९५३३	१२७४३७०	८६३६९	१४१३५१४
३८	उद्योग मन्त्रालय	२२८६७७	१९६८६६	२३०२५५	२५६५२४
३९	कानून तथा न्या मन्त्रालय	११२७३	०	१२९६९	०
४०	कृषि मन्त्रालय	८३८१४	१५२०९१३	९१२९७	१९७९८९४
४५	गृह मन्त्रालय	२५७५५६	३८७९	२८९८२८१	४४२३
४६	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	४०४८	१२५१६	४८०१	१५४९३
४७	जलश्रोत मन्त्रालय	११३२८१	२८३३९५३	११८५५०	२३८२६०९
४८	निर्माण तथा यातायात मन्त्रालय	१५२०६१	४९८३२४२	१६६७८६	४०३८८१४
४९	पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	९३४७९	५०३१०४	१०२२०१	८८७४५३
५०	परराष्ट्र मन्त्रालय	५०२६३२	०	५९३१४७	०
५५	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	१९९९५८	२७२४६८	२०९४३२	२२८१८२
५६	महिला तथा सामाज कल्याण मन्त्रालय	४१२८३	१०५१४	४७०७७	१४६५८
५७	युवा, खेलकूद तथा संस्कृति मन्त्रालय	९२५०७	१३४९३१	८१६०३	५७३६६५
५८	रक्षा मन्त्रालय	२३५९५८६	०	२६१९६९१	०
५९	वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय	५०५०८९	४४३३४७	५४८१३९	४३७११२
६०	वाणिज्य मन्त्रालय	१५८८७	५१५४१	१८९३५	११६४०१
६१	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	९४१४	१३८२	११८११	११२३००
६५	शिक्षा मन्त्रालय	४८२१७४१	२३५६२१५	५५७९८२०	२३६२४०२
६६	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	३१९५६	११४६	३४५८६	२५००
६७	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	४९४०७७	२९१०९	५६४४०१	८६४५०
६८	संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय	१८७१	०	२०२८	०
६९	स्थानीय विकास मन्त्रालय	२४५६२	३५१२८८९	२६४६८	३९७९५७८
७०	स्वास्थ्य मन्त्रालय	८९९८६	१५८७९६३	१०७१९००	२६७६३९६
७१	श्रम मन्त्रालय	१०७०७	५५९१८	११९५५	६०४२८
७२	राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	४१८५१	१७२७७	४६२४३	२२६२५
८१	अर्थ मन्त्रालय - आन्तरिक ऋण भुक्तानी	४१७७८६३	०	४२१५३४३	०
८२	अर्थ मन्त्रालय - वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	२४२८८६८	०	२६६५९१३	०
८३	अर्थ मन्त्रालय - वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	९२०५०९	०	१४२९९४२	०
८६	अर्थ मन्त्रालय - लगानी वैदेशिक संस्थाहरु	३१७३४	०	२५४००	०
८७	अर्थ मन्त्रालय - लगानी सार्वजनिक संस्था	०	६०८१९६४	०	७२७१७३५
८८	अर्थ मन्त्रालय - लगानी अन्य	०	४८६६४	०	७००००
९५	अर्थ मन्त्रालय - विविध	२२७७५०१	१५४८४७	३२७८२५०	५३५९००
	जम्म	२४१८१५२	२६५४२५९	२७६९३९४८	३००१३३४५

आर्थिक वर्ष २०५५/५६ को सेवा र कार्यगत विवरण

साधारण खर्च

	विवरण	२०५५/५६ को व्यय अनुमान				कूल साधारण खर्चको प्रतिशत
		जम्मा बजेट	कर्मचारी खर्च	अन्य खर्च	पूँजीगत खर्च	
१	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरबार	८३४१०	०	८३४१०	०	०.२६
	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरबार	८३४१०		८३४१०		०.२६
२	संवैधानिक अंगहरु	६१६३८५	३७०१७०	१८२८१५	६३४००	१.९३
	संवैधानिक अंगहरु	६१६३८५	३७०१७०	१८२८१५	६३४००	१.९३
३	साधारण प्रशासन	४७२३५४२	३५५७४०३	८७४८७०	२९१२६९	१४.७८
	सामान्य प्रशासन	१४८०३१९	७३२२५६	६०१७१९	१४६३४४	४.६३
	प्रहरी	२९२२०६७	२५७५६६	२००५८६	१४३८२५	९.१५
	राजश्व तथा आर्थिक प्रशासन योजना	२८२३८०	२१४२८३	६६९९७	११००	०.८८
		३८७७६	३३२०८	५५६८	०	०.१२
४	रक्षा	३०२७८९०	२४५८६७१	३९४०३२	१७५१८७	९.४८
	रक्षा	३०२७८९०	२४५८६७१	३९४०३२	१७५१८७	९.४८
५	सामाजिक सेवाहरु	७८९९५९८	१२००७५९	६६७७८३९	२१०००	२४.७२
	शिक्षा	६३९१७४३	१३१४३७	६२४०२८१	२००२५	२०.००
	स्वास्थ्य	१२५५८६१	९५६४६१	२९९४००	०	३.९३
	खानेपानी	१२५६३	९७५०	२८१३	०	०.०४
	स्थानीय विकास	१८४९३	१३२४९	४७४४	५००	०.०६
	अन्य सामाजिक सेवाहरु	२२०९३८	८९८६२	१३०६०१	४७५	०.६९
६	आर्थिक सेवाहरु	२५०१६४८	१८६७७२४	४८९४९८	१४४४२६	७.८३
	कृषि	९३३२९	६८१४७	२४४६७	७५	०.२९
	सिंचाई	११७०१०	१०२८४०	१४१७०	०	०.३७
	भूमिसुधार तथा नापी	२४३२५१	२००२६४	४१४१९	१५६८	०.७६
	वन	८०२७०९	७४२८४	३६१८७	४२२३८	२.५१
	उद्योग	२२६८६१	३५४५७	१५४०६४	३७३४०	०.७१
	संचार	६६३१८५	५२३८७८	१०४०५७	३५२५०	२.०८
	यातायात अनुसूची ७(१)	२७१३६३	१७३३६७	९६६६६	१३३०	०.८५
	विद्युत	११४०१	७२७३	४१२८	०	०.०४
	अन्य आर्थिक सेवाहरु अनुसूची ७(१)	७२५३९	३२२१४	१४३४०	२५९८५	०.२३
७	ऋण भुक्तानी	९१०८८५१	०	९१०८८५१	०	२८.५१
	आन्तरिक ऋण भुक्तानी	४१५६००१	०	४१५६००१	०	१३.०१
	बाह्य ऋण भुक्तानी	४९५२८५०	०	४९५२८५०	०	१५.५०
८	विविध	३९९०८६०	२१९७५००	१७०३३६०	९००००	१२.४९
	विविध	३९९०८६०	२१९७५००	१७०३३६०	९००००	१२.४९
	कूल साधारण खर्च	३१९५२१८४	११६५२२२७	१९५१४६७५	७८५२८२	१००

आर्थिक वर्ष २०५१।५६ को सेवा र कार्यगत विवरण
साधारण खर्च

रु. हजारमा

विवरण	२०५१।५६ को व्यय अनुमान				कूल साधारण खर्च प्रतिशत
	जम्मा बजेट	कर्मचारी खर्च	अन्य खर्च	पूजीगत खर्च	
अन्य सामाजिक सेवाहरु	२२०९३८	८९८६२	१३१०५	४७५	०.६९
जनसंख्या तथा वातावरण	०	०	०	०	०
महिला तथा सामाज कल्याण	४३९४७	५४३९	३८४६३	४५	०.१४
युवा,खेलकुद तथा संस्कृति	९६८०७	२३६५२	७३११०	४५	०.३
आवास	८०१८४	६०७७१	१९०२८	३८५	०.२५
अन्य	०	०	०	०	०
यातायात	२७१३६३	१७३३६७	९६६६६	१३३०	०.८५
सडक यातायात	१७८६५३	११९८५७	५८७८६	१०	०.५६
हवाई यातायात	९२७१०	५३५१०	३७८८०	१३२०	०.२९
अन्य आर्थिक सेवाहरु	७२५३९	३२२१४	१४३४०	२५९८५	०.२३
पर्यटन	१२५६९	८९६०	३६०९	०	०.०४
हावापानी	८३१८	७९२०	३९८	०	०.०३
आपूर्ति	०	०	०	०	०
वाणिज्य	१६३२८	९७२३	६५२०	८५	०.०५
श्रम	९९२४	५६११	३८१३	५००	०.०३
अन्य	२५४००	०	०	२५४००	०.०८

आर्थिक वर्ष २०५५/५६ को सेवा र कार्यगत विवरण
विकास खर्च

रु. हजारमा

	विवरण	२०५५/५६ को व्यय अनुमान				कूल साधारण खर्च प्रतिशत
		जम्मा बजेट	कर्मचारी खर्च	अन्य खर्च	पूजीगत खर्च	
१	संवैधानिक अंगहरु	२६६४४	०	२६६४४	०	०.०७
	संवैधानिक अंगहरु	२६६४४	०	२६६४४	०	०.०७
२	साधारण प्रशासन	१४०५८७	१०१०५	१२७६८१	२८०१	०.३७
क	सामान्य प्रशासन	९५००	०	९५००	०	०.०३
ख	प्रहरी	१०२७३५	०	१०२७३५	०	०.२७
ग	योजना	२८३५२	१०१०५	१५४४६	२८०१	०.०८
३	सामाजिक सेवाहरु	१३३०६१००	५६२०२६	३४१३८७१	९३३०२०३	३५.२६
क	शिक्षा	२३०१०३३	९८९५०	१२००८१७	१००१२६६	६.१०
ख	स्वास्थ्य	२७१६०१६	१९४७३२	८९७७६८	१६२३५१६	७.२०
ग	खानेपानी	२६५६१९५	१९९५८२	७०८४०	२३८५७७३	७.०४
घ	स्थानीय विकास	४३७६४५१	५५२८४	९६९३०२	३३५१८६५	११.६०
ड	अन्य सामाजिक सेवाहरु अनसूची ८(१)	१२५६४०५	१३४७८	२७५१४४	९६७७८३	३.३३
४	आर्थिक सेवाहरु	२४१०७८२२	१०५४०५८	२९६६५५८	१२९८७२०६	६३.८८
क	कृषि	२३४४८४७	४९४४६२	१३७५५०४	४७४८८१	६.२१
ख	सिंचाई	३४८०६९६	१०४७२१	३१८२४१	३०५७७३४	९.२२
ग	भूमिसुधार तथा नापी	२५७२७५	७८१६०	९२३२५	८६७९०	०.६८
घ	बन	५५५३९३	१५६७६२	९५२२४	३०३४०७	१.४७
ड	उद्योग	३६०१७६	११६९०२	१४९५०६	९३७६८	०.९५
च	संचार	९२९२००	३७५६	८९७०	९१६४७४	२.४६
छ	यातायात अनसूची ८(१)	६३८१५७६	४१९७५	१३७८५७	६२०१७४४	१६.९१
ज	विद्युत	८१८०१७१	४९७७	२८६३०६	७८८८८८	२१.६७
झ	अन्य आर्थिक सेवाहरु अनसूची ८(१)	१६१८४८८	५२३४३	५०२६२५	१०६३५२०	४.२९
५	विविध	१६००००	०	१६००००	०	०.४२
	विविध	१६००००	०	१६००००	०	०.४२
	कूल जम्मा	३७७४११५३	१६२६१८९	६६९४७५४	२२३२०२१०	१००

आर्थिक वर्ष २०५५/५६ को सेवा र कार्यगत विवरण
विकास खर्च

रु. हजारमा

विवरण	२०५५/५६ को व्यय अनुमान				कुल साधारण खर्च प्रतिशत
	जम्मा बजेट	कर्मचारी खर्च	अन्य खर्च	पूजीगत खर्च	
अन्य सामाजिक सेवाहरु	१२५६४०५	१३४७८	२७५१४४	९६७७८३	३.३३
जनसंख्या तथा वातावरण	३२८१०	२४७७	२६२५२	४०८१	०.०९
महिला तथा सामाज कल्याण	१८९७२	१०८५	१३४१७	४४७०	०.०५
युवा,खेलकुद तथा संस्कृति	८९०३४०	२५०५	१९९४५४	६८८३८१	२.३६
आवास	२७३७८३	५२४४	२३९५८	२४४५८१	०.७३
अन्य	४०५००	२१६७	१२०६३	२६२७०	०.११
यातायात	६३८१५७६	४१९७५	१३७८५७	६२०१७४४	१६.९१
सडक यातायात	५१४५५२६	२६०००	७३९३१	५०४५५९५	१३.६३
हवाई यातायात	१२३६०५०	१५९७५	६३९२६	११५६१४९	३.२८
अन्य आर्थिक सेवाहरु	१६१८४८८	५२३४३	५०२६२५	१०६३५२०	४.२९
पर्यटन	२८६७१६	९०१४	१६९२२४	१०८४७८	०.७६
हावापानी	२६०२०३	१५२३५	११८४५	२३३१२३	०.६९
आपूर्ति	२२६५००	०	२२६५००	०	०.६
वाणिज्य	७२८३५०	३७७	२०८३८	७०७१३५	१.९३
श्रम	५८७१९	२७७७	१९२१८	११७८४	०.१६
अन्य	५८०००	०	५५०००	३०००	०.१५

खर्च रकमगत व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०५६।५७

रु. हजारमा

रकम नं	खर्च रकमको नाम	साधारण	विकास	जम्मा
	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरवार	८३४१०	०	८३४१०
	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरवार	८३४१०	०	८३४१०
	श्री ५ महाराजाधिराज, राजपरिवार तथा राजदरवार	८३४१०	०	८३४१०
	चालु खर्च	३१०८३४९.२	८३२०९४३	३९४०४४३५
१	उपभोग खर्च	११६५२२२७	१६२६१८९	१३२७८४१६
१.०१	तलब	७३३८९३२	१०४१९०५	८३८०८३७
१.०२	भत्ता	८७९५३१	२७९२७२	११५८८०३
१.०३	भ्रमण खर्च तथा दैनिक भत्ता	२८४७५६	२६६७९६	५५१५५२
१.०४	पोशाक	३८८०४९	३०४५	३९१०९४
१.०५	दाद्यान्न तथा आहार	१४७२०६५	३५०४१	१५०७१०६
१.०६	औषधि उपचार	२९१३९४	१३०	२९१५२४
१.०७	सेवा निवृत्त सुविधा	९९७५००	०	९९७५००
२	कार्यालय संचालन र सेवा खर्च	१६८४७२५	२१६६६७३	३८५१३९८
२.०१	धारा तथा विजुली	१३८८३२	१०९८७४	२४८७०६
२.०२	टेलिफोन ट्रंकल	९८६८८	४०४१०	१३९०९८
२.०३	अन्य सेवा	१८२८८९	७३६१८५	९१९०७४
२.०४	भाडा	२४०८६८	६९६७२	३१०५४०
२.०५	मर्मत तथा सम्भार	२६५२४०	१७६२८८	४४१५२८
२.०६	कार्यालय सामान	८९८५५	६१०६१	१५०९१६
२.०७	अरु माल सामानहरु	१३१२८८	१५२९८९	२८४२७७
२.०८	छपाई	११५६६६	७५८९७	१९१५६३
२.०९	पत्र-पत्रिका तथा पुस्तक	१६९२२	१४७७२	३१६९४
२.१०	इनधन सवारीको निमित्त	१२२८२५	७०२९४	१९३११९
२.११	इनधन अन्य प्रयोजनको निमित्त	५३१८७	२३८२२	७७००९
२.१२	औषधि खरिद	११७८६१	५८९६०२	७०७४६३
२.१३	विविध खर्च	११०६०४	४५८०७	१५६४११
३	अनुदान (चालु ट्रान्सफर)	७१६७२०४	३२१३०४०	१०३८०२४४
३.०१	मूल्य अनुदान	०	७७६९००	७७६९००
३.०२	संचालन अनुदान	६४८६४३४	१३७६६२४	७८६३०५८
३.०२	अन्य अनुदान	६८०७७०	१०५९५१६	१७४०२८६
४	उत्पादन खर्च	१५४६५०	४८४७२	२०३१२२
४.०१	उत्पादन सामग्री / सेवा	१५४६५०	४८४७२	२०३१२२
९	भैपरी आउने खर्च	११५२३३५	१२६६५६९	२४१८९०४
९.०१	भैपरी आउने	११५२३३५	१२६६५६९	२४१८९०४
१०	साँवा भुक्तानी	४८१०२७८	०	४८१०२७८
१०.०१	आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी	१४४७३७८	०	१४४७३७८
१०.०२	वाह्य ऋणको साँवा भुक्तानी	३३६२९००	०	३३६२९००
११	ब्याज भुक्तानी	४२९८५७३	०	४२९८५७३
११.०१	आन्तरिक ऋणको ब्याज भुक्तानी	२७०८६२३	०	२७०८६२३
११.०२	वाह्य ऋणको ब्याज भुक्तानी	१५८९९५०	०	१५८९९५०
१२	फिर्ता खर्च	१६३५००	०	१६३५००
१२.०१	फिर्ता खर्च	१६३५००	०	१६३५००

पूँजीगत खर्च		७८५२८२	२९४२०२१०	३०२०५४९२
५	पूँजी ट्रान्सफर खर्च	३४५००	१५३७२८	१८८२२८
५.०१	जग्गा खरिद	७०००	१५३४०३	१६०४०३
५.०२	भवन खरिद	२७५००	३२५	२७८२५
६	पूँजी निर्माण	७०५८८२	१४३९९४४८	१५१०५३३०
६.०१	फर्निचर	२६७६४	५४०८८	८०८५२
६.०२	सवारी साधन	२०४५२९	१६९९०७	३७४४३६
६.०३	मेशिनरी औजार	२८६२५७	५०४८१८	७९१०७५
६.०४	भवन निर्माण र पूँजीगत सुधार	१७९४३२	१८०७००६	१९८६४३८
६.०५	सार्वजनिक निर्माण र पूँजीगत सुधार	८९००	११८६३६२९	११८७२५२९
७	लगानी	२५४००	९८५००७०	९८७५४७०
७.०१	शेयर लगानी	२५४००	३३८९७८६	३४१५१८६
७.०२	ऋण लगानी		६४६०२८४	६४६०२८४
८	अनुदान (सब्सिडि)	१९५००	५०१६९६४	५०३६४६४
८.०१	पूँजीगत अनुदान	१९५००	५०१६९६४	५०३६४६४
कुल जम्मा		३१९५२१८४	३७७४११५३	६९६९३३३७